

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

Κατέστη ἤδη ἀπὸ τῶν δημιουργῶν τῆς ἀρχαιο-λογικῆς ἐπιστήμης Βιγνέλμικνου καὶ Ὀτφρίδου Μυλλέρου ἀνεμφίλεκτον, ὅτι δύο παράγοντες συνήρρησαν εἰς δημιουργίαν τοῦ καλλίστου καὶ ἐξαισίου ἐν ἀνθρώποις ἔργου, τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, αἱ ἐξ ἀνατολῶν τὸ παναρχαῖον ἐπιδράσεις καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, οὐ μόνον πρὸς ὑποδοχὴν, ἀλλὰ καὶ τελείαν αὐτῶν ἀνθρωπίνως ἀνάπτυξιν. Ἀρχεγονώτεροι τῶν ἄλλων λαῶν οἱ Σημίται ὄντες, τάσιν δ' ἐν ταύτῳ πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον θεωρίαν ἀκατάσχετον ἔχοντες, ἐμόρφωσαν πρῶτως κόσμον εἰκονικῶν ἀπειρῶν καὶ κατὰ τὰς ἰδίας ἐκαστος αὐτῶν μεταφυσικὰς ἰδέας καὶ θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις παμπόαιλον. Ἀπέκειτο ὅμως εἰς ἄλλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μέγαν κλάδον, τὸν ἐκ φύσεως προνομιούχον Ἀριανόν, τὰ πρῶτα ἐκεῖνα τοῦ ἐν τῇ φύσει καλοῦ δεχθεὶς σπέρματα, νὰ δημιουργήσῃ καὶ διαπλάσῃ ἐξ αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ κόσμον ὄντως ἐξαισίου, κόσμον ἀληθῶς ὑπ' ἀκτίνων τοῦ ἀπειροτελείου καλοῦ καταλαμβάνον. Ὀρισμένον ἦτο μόνον ὁ υἱὸς τοῦ γενάρχου αὐτοῦ νὰ ἀκροπάτη ἀνωθεν τὸ θεῖον ἐκεῖνο μετὰ τῆς ἐντέχου σοφίας πῦρ, δι' οὗ ὁ τῶς χαμαιζήλος κόσμος εἰς ὑπερκόσμιους ἤρθη σφαίρας.

Εἰς αὐτὸν μόνον ἦτο τὸ πρῶτον ὀρισμένον, μετὰ μυριάς ἄνω καὶ κάτω φορὰς καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας κοιτίδος περιπλανήσεις, κατασταθεῖς τέλος ἐν ταῖς νέαις κατὰ τὴν Εὐρώπην οἰκίσεις καὶ κεντημένως τὴν προσήκουσαν ἰκανότητα, αὐτὸς νὰ δείξῃ τὴν θεῖαν καὶ ἀθάνατον ταύτην αὐτοῦ καταγωγὴν ἀρυσόμενος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς πηγῆς καὶ ἀντιγράφων ἐκείθεν τὰς τοῦ ἰδεώδους καλοῦ γραμμὰς, αὐτὸς νὰ καταγάγῃ εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ αἰσθητοποιήσῃ τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἐν τῇ ἐλληνικῇ τέχνῃ κάλλος, αὐτὸς ἐπὶ τοσοῦτον νὰ διατρανώσῃ, ὅτι ἀθάνατος οὐσα ἡ τέχνη, δεῖν νὰ ἐμπνέηται ἐκ τῶν αἰδίων τῆς φύσεως κελλονῶν, αἰτίνες εἶνε οἵοναι ἀνταύγειαι τοῦ ἀπειροτελείου, τοῦ ἰδανικοῦ καλοῦ.

Καὶ πόσος μὲν χρόνος ἰδέθησε νὰ διαρρεύσῃ, μέχρι οὗ τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἐξ Ἀνατολῶν σπέρματα βλαστήσωσι καὶ ἀναπτυχθῶσιν, ἡ πρώτη ἐκείνη ἀκτὶς φωτίσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἐκ τοῦ Ἀριανοῦ γένους τέκνων ἐκείνων τῆς φύσεως, ἐπακριβῶς νὰ ὀρισθῇ πᾶν δυσχερὲς τυγχάνει. Τίς οἶδε, πόσαι γενεαὶ ἢ καὶ αἰῶνες ἀντιπαρῆλθον οὐ μόνον πρὸ τοῦ Μυκηναίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Προμυκηναίου πολιτι-

σμοῦ, τὸν ὅποιον ἡμεῖς Μινῶειον ἀποκαλοῦμεν, πόση δὲ προμυκηναία ἱστορία ὑπολανθάνει ὑπὸ τὰ ἐν ἀπείροις μύθοις καὶ παραδόσεσιν ἐνεληγμένα γεγονότα, ἀγχι τοῦ λυκαυγοῦς τούτου τοῦ ἐν ταῖς νοτιοανατολικαῖς τῆς Εὐρώπης ἐσχατιαῖς ἀνθρωπισμοῦ! Ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς φύσεως καὶ καταστάσεως τοῦ ἐτι ἀπροσφόρου πρὸς ἀσφαλῆ οἰκισμόν ἐδάφους Θήρας ὁ πολιτισμὸς δύναται νὰ ἀναγῆθῃ εἰς τὴν εἰκοστὴν καὶ ἐπέκεινα π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὡς ἐκ τῶν μέχρι τούδε μόνον ἀνευρεθέντων ἐν αὐτῇ πρὸς ἀνετόν τινα βίον χρειωδῶν ἀντικειμένων συνάγεται, δύναται τις νὰ ἀναλογισθῇ, πόσος ἐδαπανήθη χρόνος ἐν ταῖς κατὰ Ποσειδῶνα καὶ Ἀρυμῶνην, Λυγία καὶ Ὑπερμνήστραν, Κέκροπα καὶ Ἄγραυλον, Κάδμον καὶ Ἀριμονίαν, καὶ δὴ ἐν ταῖς κατὰ Μίνων καὶ Ραδάμανθυν ἢ τὸν Κρηταγενῆ Δία καὶ Ἀστέριον ἢ Ταῦρον καὶ τὴν Πασισάην καὶ Εὐρώπην καὶ Ἀριάδην καὶ Φαίδραν ὑπολανθανούσαις σχέσεσι καὶ πολυπλόκαις συμβεβηκόσι. Οὐδόλως δ' ἀπίθανον, ὅτι καὶ ἡ εἰς μεταξὺ Ἀθηναῖς καὶ Ποσειδῶνος περὶ προτιμήσεως ἐν Ἀθήναις ἀναγονται εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν πάλιν διεξήγητο μετὰ τοῦ ἀριοπελασγικοῦ καὶ σημιτικοῦ περὶ ἐπικρατήσεως στοιχείου, τοῦ μὲν ἀντιπροσωπευομένου ὑπὸ τῆς Ἀθηναῖς (καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἤδη Ἑλληνικῶν θεῶν), τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ ἐκ τοῦ πέραν εἰσελάσαντος ὑπερποντίου, ἐκ Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου, θεοῦ, ὅτε καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ Ἀθηνᾶ, ταυτέστι τὸ προσδεῦον ἤδη ἐγγώριον στοιχείον, περιορισθέντος τοῦ ὀθνεῖου ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἐν ταῖς ὁμοσπονδίασι τοῦ ὁποίου παρέμεινε παλιούχος καὶ προστατῆς ὁ Ποσειδῶν. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν χρόνον εἰς σχέσιν τὸ πρῶτον καὶ ἐπιμιζίαν ἄγονται οἱ πάμπρωτοι ἐκεῖνοι ἐλληνικοὶ Ἄριοι, οἱ πρὸ τῶν Δαναῶν καὶ Ἀχαιῶν, ἢ ἄλλως Αἰολίαν καλουμένων, Ἐτεόκρητες καὶ Προσέληνοι καὶ Γηγενεῖς αὐτοκαλούμενοι Πελασγοὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀνατολῶν προσπλέοντας καὶ περινοστούοντας Αἰγυπτίους καὶ Φοινίκας Σημίτας. Κατ' αὐτὸν οἱ τὰ Ἄργη συνοικίζοντες καὶ τὰς ἀκροπόλεις αὐτῶν Λαρίσσας, τὴν Μινῶειον Κνωσσὸν, τὴν Προίτειον Τίρυνθα, τὸν Μινῶειον Ὀρχομένον καὶ τοὺς λαβυρινθούς διὰ τῶν Τιτάνων, διὰ τῶν Κυκλώπων, διὰ τῶν Ζήθων καὶ Ἀμφιόνων καὶ τῶν Δακιδάλων αὐτῶν οἰκοδομοῦντες ἄρχονται διδασκόμενοι οὐ μόνον βιομηχανικώτερον νὰ διδάσῃσιν, ἀλλὰ καὶ βυθμικῶς πως νὰ διακοσμήσῃσιν. Ἴδου ἡ πρώτη ἐξ ἀνατολῶν ἀνταύγεια, τὸ πρῶτον ἐκείθεν λυκόφως, τὸ ὅποιον ὡς ἐπὶ πρῶτον διαφανῆς περὶ καὶ διαβλώμενον τοῦ λοιποῦ μυριάς ἀρχεται μετὰ ταῦτα τῆδε κἀκείσε ἐγχείον καὶ διαπέμπον φωτιστικὰς ἀκτίνας. Ναὶ μὲν συνεβάλετο οὐ μικρὸν καὶ ἡ πρὸς διάπλους καὶ διαβάσεις πρόσφορος θέσις τῆς ἐλληνικῆς ἐν γένει γῆς· ἀλλ' ὅποσαι ἄλλαι γῶραι δὲν ἔτυχον ὑπὸ πολλῶν κρείσσονας ἄλλας γεωγραφικὰς καὶ κλιματολογικὰς συνθήκας καὶ ἐν τούτοις δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διαφωτισθῶσιν, ἐνῶ καὶ ἐκεῖνας ἐπεσκέπτοντο οὐδὲν ἤττον ἀνέκαθεν καὶ ἐξεμεταλλεύοντο Φοινίκας ἐξ ἀνατολῶν καὶ Αἰγύπτους!

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρώτη μοῖρα τῆς ἐλλη-

νικῆς γῆς, σπουδαία κατὰ τε μέγεθος καὶ ποιόν, ἧτις ἐκ τῆς προσφόρου αὐτῆς θέσεως ἠσθάνθη τὴν ἐξ ἀνατολῶν εὐεργετικὴν ταύτην ἐπίδρασιν, κρίνεται παρὰ πάντων ὅτι ἦν ἡ εὐρεὶα καθ' Ὁμηρον Κρήτη. Εἶνε ἤδη ἀναμφισβήτητος ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐκείθεν ἀρχεται πρὸς τὰ ἄνω βαθμηδὸν χωρῶν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τῆς Εὐρώπης ἡμέρωσις. Ἐκ τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ Κρηταγενεοῦ τῶν Ἀριοπελασγῶν Διὸς ἀρχεται καὶ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς καθ' ἡμᾶς ἡπείρου τὸ ὄνομα. Ἡ ἐξ ἀνατολῶν ἔλκουσα τὸ γένος Εὐρώπη, ἡ τοῦ Φοίνικος Ἀγῆνορος θυγάτηρ, καὶ ὁ τῶν Ἀρίων θεὸς Ζεὺς, ἐν Κρήτῃ συζευγνύμενοι καὶ ἀρμονικῶς συνδυάζονται, ἰδρῶσιν ἐν αὐτῇ πρώτον ἤδη τὸ κατ' ἀνθρώπων ὄντως κοινωνικὸν μυστήριον, τὸν ἀληθῆ ἀνθρωπισμὸν, τὸν Προμηθευτικὸν πρῶτον ἢ Μινωεὶον πολιτισμὸν. Ἐν τῷ παμπρώτῳ τούτῳ σταθμῷ τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶνε μὲν ἐτι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριοπελασγοῦ ἀπηλλαγμένον τῆς πολυμεροῦς ἐπιδράσεως τοῦ ἐξ ἀνατολῶν σημιτισμοῦ, οὐδὲν ἦτον φαίνεται τούτο τείνον καὶ ὄργων ἀρχῆθεν πρὸς ποιᾶν τινα αὐτοσυνειδήσιν, ὡς τούτο δειχθήσεται ἐκ τῶν ἐξῆς.

Ἐκ τῶν ὁσημέραι γινόμενων διαφόρων σπουδαίων ἀρχαιολογικῶν ἐν Κρήτῃ ἀνακαλύψεων, καὶ δὴ κατὰ τὰ ἀνατολικά καὶ μεσημβρινὰ αὐτῆς, τὰ πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον ἀπονέοντα, διαπιστοῦται ἐτι μᾶλλον, ὅτι ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι κυριώτατος σταθμὸς τῶν ἐκείθεν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ περαιτέρω πλεόντων ἦν ἡ Κρήτη. Διὰ τούτων οἱ πολλοὶ ἐκείνοι λόγοι καὶ παραδόσεις, ἡ κατὰ τοὺς Τίτινας τῆς Κνωσοῦ καὶ τὸν Ραδάμανθυ καὶ Μίνωα καὶ τοὺς ἄλλους πρῶτους ἐνόμους κατὰστασις καὶ πολιτισμὸς καὶ ἡ θαλασσοκρατία τῆς νήσου, ἡ μυστηριωδὴς πῶς παριστάνεται, διαλευκάνεται οὐ μικρὸν καὶ διασαφηνίζεται. Δι' αὐτῶν, εἰς τὴν ἀρχέγονον τῆς τέχνης κατὰστασιν ἀναγομένων, ἀποδείκνυται, ὅτι προελληνικά, ἀριοπελασγικά φῦλα, μετὰ σημιτικῶν ἐν τῇ νήσῳ πρῶτῳτατα συνανεκράθησαν καὶ οὐ μικρὰ ἔγνη τῆς διαβάσεως αὐτῶν ταύτης κατέλιπον. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μὲν ἄπειρα ὅσα περὶ τοῦ πρώτου ἐκείνου ἐν Κρήτῃ πολιτισμοῦ ἐγράφησαν, εἰς δὲ τῶν νεωτέρων ἀρχαιοδιφῶν, ὁ αὐστριακὸς διπλωμάτης Πρόκες φὸν Ὄστεν, ἀπερῆνατο τὴν ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ ἐπιστάσεων συναγομένην βαρυσήμαντον ἐκείνην γνώμην, ὅτι ὁ τῆς Εὐρώπης πολιτισμὸς ἀρχεται, ὅπου ὁ τῆς μικρῆς νησιωτικῆς ἡπείρου Κρήτης λήγει: ἢ ἐκ τῶν γινόμενων ὁμοῦ καθ' ἑκάστην ἤδη ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων παράγονται εἰς φῶς εὐρήματα, δι' ὧν οὐδεμία ἀπολείπεται ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐν ἐκείνοις τοῖς λόγοις παραδιδόμενα ἦσαν πράγματα. Καὶ ἐν διαφόροις μὲν τῆς Κρήτης μέρεσι, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τῆς Ἰδης καὶ ἐκείθεν, ἀνευρίσκονται ὁσημέραι κειμήλια, ἀναμφισβήτητα ὄντα τεκμήρια τοῦ παναρχαίου ἐκείνου πολιτισμοῦ, ἀθηναικὰ μνημεῖα τοῦ

¹ Ὁρα «Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient», v. Prokesch von Osten. Ersch und Gruber, τόμ. I, σ. 126.

καθόλου ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου· ἀλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Μεσσαράς (Γόρτυνος) Βόροις, παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ὀμηρικῇ Φαιστῷ, καὶ ἐσχάτως ἤδη ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ἰδης καὶ τῆς Δίκτης διαχώρῳ, ἀνευρέθησαν καὶ ἀνευρίσκονται ὁσημέραι ποικίλα κτερίσματα καὶ βιοτικά ἀντικείμενα, ἀνήκοντα κατὰ τοὺς ἀρχαιογνώστας εἰς τὴν καρολεεργικὴν τέχνην, εἰς τὴν ἀριοπελασγικὴν ἢ προελληνικὴν τουτέστι περίοδον, διότι ἀνέκασθεν οὐ μόνον οἱ Σημίται, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀριοπελασγοὶ μετὰ τῶν νεκρῶν ὡς σύμβολα πίστεως περὶ συνεχείας τῆς ζωῆς ἢ ζωῆς ἄλλης μετὰ θάνατον διάφορα ἀντικείμενα, γνωστὸν δὲ τὸ τοῦ Θεουκιδίδου, ἐκτιθέντος τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως καὶ λέγοντος (I, 8), ὅτι Δήλου καθαιρομένης, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν θηκῶν Καρικῶν εὐρέθη, γνωστὸν ἐκ τε τῶν σκευῶν καὶ τῶν ὄπλων συντεθημένων· εἰσι δὲ τινες οἱ ἰσχυρίζομενοι, ὅτι καὶ γράμματα, φρυγικὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα, τουτέστιν ἀριοπελασγικά, εὐρέθησαν, διότι τεμάχιον ἐπιγραφῆς εὐρέθη πρὸ ἐτῶν ἐν Βεβίλοις τῆς ἐπαρχίας τῆς νήσου Σητίας, παρὰ τῇ παναρχαίᾳ ἀριοπελασγικῇ πόλει τῶν Ἐτεοκρήτων Πράσω ἢ Πραίσω ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα σήμερον¹, ἀποδίδονται εἰς τοὺς προϊστορικοὺς ἐκείνους ἀριοπελασγοὺς Φρύγας, τῶν ὁποίων ὅμοιοι καὶ ὁμοῦδες πρωϊμώτατα κατελθοῦσαι ἀπὸ τῆς φρυγικῆς Ἰδης ἀπέβησαν μετὰ τοῦ φρυγικοῦ, τοῦ φυσιοκρατικοῦ ἐτι αὐτῶν Διὸς, εἰς τὴν κρητικὴν Ἰδην.

Ἀλλὰ τὸ μὲν περὶ γραμμάτων ἐν τοῖς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους προγόνους ἡμῶν ζήτημα διατελεῖ ἐτι ἄλυτον, ἀφοῦ καὶ τὰ ἐν τοῖς ὀμηρικοῖς ἔπεσιν, ἐν δυσὶ μόνον χωρίοις (Ἰλ. Ζ, 168 καὶ Η, 175) ἀναφερόμενα, καὶ περὶ τὸ κατὰ τὴν φρυγικὴν Ἰδην φρυγικὸν ἐκεῖνο κράτος κυρίως στρεφόμενα, δὲν ἀποδίδονται εἰς τὴν κοινῶς νοουμένην γραφὴν, ἀλλ' εἰς ἀτομικὰ ἐκ συνθήκης σύμβολα ἢ τὸ πολὺ ὁμοῦ οἱ περὶ τὸ Αἰγαῖον περιχυθέντες, ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν ἐξ Ἀσίας κοιτίδος ἀπορρέουσας ἀπεκρίσασαν βεβαίως ἐκείθεν σὺν τῇ ὁμογενεῖ τῶν πρώτων γλώσση καὶ ταῖς συμφύτοις θρησκευτικαῖς ἀντιλήψεσι καὶ ἀρχᾶς τινος ὅπως δῆποτε τέχνης ὑπερηλικῆς οὐ μόνον τοῦ κατ' αὐτοὺς βίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν τούτων. Ἐν τούτοις ἀποδεδειγμένου ἤδη ὄντος ἐκ τε τῶν ἐν Νινευί ἀσσυριακῶν καὶ ἐν Αἴγυπτῳ εὐρειῶν ἀνασκαφῶν, ὅτι οἱ σημιτικοὶ λαοὶ ἦσαν πολλῶν πρότερον καὶ ἐν πολλοῖς προηγμένοι τῶν Ἀρίων, οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ἐξησκήθη ἐπ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἐτέρων πολυειδῆς ἐπίδρασις καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀμέσως γειτνιαζόντας. Καὶ ἐκείνηται μὲν ἡ τῶν Ἀρίων ἐν γένει καὶ δὴ ἡ τῶν Ἀριοπελασγῶν φυλὴ τὴν πρὸς ποικίλην κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν ἰκανότητα καὶ ἰδιοφυίαν, καθὰ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐν βαθμῷ θαυμασίῳ εἰδείχθη· ἀλλὰ τὸ ἐπὶ πολὺ ἀναποκατάστατον αὐτῶν, ἢ ἄνω καὶ κάτω αὐτῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην φορὰ, ἐβράδυνε τὸ μὲν τὴν ἀπόδοχὴν τῶν ἐξ Ἀσίας ἀείποτε προσερχομένων, τὸ δὲ τὴν ἐν ἐργοῖς ἐκφάνσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐξαιρέτων αὐτῶν πλεονεκτημάτων τού-

¹ Ἐπιθ: τὰ ἐν τῷ τέλει λεγόμενα.

των. Τὰ ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ ἀριανὰ φῦλα ἐκείνηται τοιαύτην ἐν τῇ μιμήσει ἰκανότητα, ὡστε τὸ ἀπομιμούμενον ἀπέβαινε ἐκ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ τελειότητος ὄλως πρωτότυπον· αἱ ἐπὶ αἰῶνας ὁμοῦ κοινωνικὰ καὶ ἐθνολογικὰ περιστάσεις ἀνέβαλλον τὴν προσήκουσαν τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἐκφάνσιν· ἐν καιροῖς πρὸς βιοτικὴν ἀποκατάστασιν πάλης, κατὰ τὸ βωμυκικὸν λόγιον, ἐσίγων αἱ τέχναι (inter arma silebant artes). Ὅθεν τοῦ χρόνου ἐπιστάντος, δὲν ἦτο δυνατόν τὰ φῦλα ταῦτα, καὶ δὴ ὁ ἐν αὐτοῖς προνομιούχος ἐκείνος τῶν Ἀριοπελασγῶν κλάδος νὰ μὴ αἰσθάνηται εἴπερ τις καὶ ἄλλος καὶ τὸ ἐν τῇ φύσει καλὸν καὶ συλλέγων τὰς ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἀρμονίᾳ ἐσπαρμένους τοῦ ἰδεώδους γραμμὰς καὶ συναρμολογῶν διὰ τῆς φαντασίας αὐτὰς νὰ μὴ ἀποτυπώσῃ ἐν θαυμασταῖς συλλήψεσι καὶ ἐμπνεύσεσι καὶ παραγᾶγῃ τῶν καλῶν τεχνῶν τὰ ἐξαιρέσια ἔργα. Ἐδαί λοιπὸν νὰ ἐπιστῇ ὁ πρὸς τούτο χρόνος, εἰς τούτο δὲ συντέλεσεν ὡς διεγερτικὸν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἰκανότητων κέντρον καὶ ἀρετηρία ἢ μετὰ τῶν γειτνιαζόντων Σημιτῶν ἐπιμιξία.

Ἐπὶ τοῦ λοιποῦ χρόνου, καθ' ὃν οἱ ἐξ ἀνατολῶν σημιτικοὶ λαοὶ μετέφερον ἐκ διαφόρων αἰτίων καὶ περιστάσεων, πολιτικῶν τε καὶ ἐμπορικῶν, καὶ δὴ εἰς τοὺς ἀμέσως ὁμοροῦντας εἰς αὐτοὺς, τὰ ποικίλα τῶν τεχνῶν αὐτῶν τεχνητὰ προϊόντα. Καὶ αἱ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος περιχόμενα: ἐξ ἀνατολῶν ἐκεῖνα ἀποικίαι, καίπερ πολλὰκις ἀμφισβητηθεῖσαι, παρ' ἄλλων δὲ ἀποδεχθεῖσαι, καὶ τὰ ἀνέκασθεν, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ Ὀμήρου μνημονευόμενα, τῶν Φοινίκων ποικίλα ἐμπορεύματα καὶ τεχνικὰ καὶ κοσμητικὰ ἀντικείμενα διαπιστοῦσι τὴν τοιαύτην δι' ἐπικοινωνίας μετάδοσιν. Ὁ Γλάδστον ἐν τῷ κατὰ τὸ 1892 ἀναγνώσματι αὐτοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ συνεδρίῳ τῶν Ἀνατολιστῶν, τῷ περὶ ἐπίδρασεως τῶν Φοινίκων καὶ Αἰγυπτίων εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει ἐν ἄλλαις περὶ τούτου τὰ ἐξῆς. «Δι' ὄλων τῶν ποιημάτων (τῶν ὀμηρικῶν) οὐδὲν ἐναργέστερον τῆς σχέσεως τῆς μεταλλικῆς τέχνης πρὸς τὴν φοινικικὴν αὐτήν. Καὶ ἐξ ἐπιπολαίου ἐπισκοπήσεως τοῦ ὀμηρικοῦ κειμένου δὲν δύναται τις νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ, ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην ἐποψίν, τὴν ὀφειλὴν τῆς ἑλληνικῆς χειρσνήσου εἰς τὴν Ἀνατολήν». Ὁ πρῶτον δὲ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς Φουκάρ, ἐκ μελετῶν γενομένων ἐπὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων ἐν Αἴγυπτῳ καὶ Ἑλλάδι, συνάγει, ὅτι ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος (ὡς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ Γλάδστονα, ἐνθ' ἄνωτέρῳ) προῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου ἐχούσης ἤδη ἀπὸ τῆς 16ης μέχρι τῆς 26ης δυναστείας ναυτικὸν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ὑποταξάσης, ὅτε καὶ οἱ κατὰ Γλάδστονα ἀρμόσται αὐτῆς ἐν αὐτῷ, οἱ ἀνακτες, ἐνεκαθίσταντο. Μὴ λησμονώμεν δὲ, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ παρίσταν τὴν θεᾶν Δήμητρα ἐν Κρήτῃ τὸ πρῶτον προσερχομένην καὶ λέγουσαν: «Κρήτηθεν ἦλυθεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης», καὶ ὅτι καθ'

Ἡσίοδον ἐμίγη ἡ θεὰ ἐν φιλότῃ μετ' Ἰασίου ἐν Κρήτῃ, ἐν πτόνι δῆμῳ¹. ἐκ Κρήτης τουτέστιν, ὅπου ὁ πρῶτος ἐξ ἀνατολῶν σταθμὸς, ἐχώρει βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄνω πᾶν τὸ ἀναγόμενον εἰς τὸν πᾶμπρωτον ἐκείνον ἐν Ἑλλάδι πολιτισμὸν. Αἱ ὁσημέραι δὲ ἀνακαλύψεις καὶ ἀνευρέσεις ἐν Κρήτῃ, ἐν Μυκῆναις καὶ ἀλλαχοῦ καθιστῶσι τὸ ζήτημα ἀνεπίδεκτον ἀμφισβήτησεως. Ἦδη διαλευκάνεται καὶ ἐξηγεῖται πληθὺς μύθων ἀναγομένων ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τέχνης ἐν Κρήτῃ, ὡς ἐν πρώτῳ ἐξ ἀνατολῶν σταθμῷ, καὶ εἰς τὸν πολυτρόπως μετ' αὐτῆς συνδεόμενον μυθικὸν ἐκείνον τεχνητὸν Δαίδαλον. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ οὐ μόνον Φοινίκαις καὶ ἐξ Αἰγύπτου Σημίταις προσπλεύουσιν εἰς Κρήτην, ἀλλὰ καὶ τὰνάπαλιν. Ἀρχαῖοι ἢ Αἰολεῖς, ἀπόγονοι τῶν πρὸ αὐτῶν Ἀριοπελασγῶν, προηγμένοι ἤδη καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκ ταύτης ὁρμώμενοι ποιοῦνται καὶ αὐτοὶ ἐκδρομὰς καὶ ἀποβάσεις εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτῶν, εἰς τὴν Φοινικὴν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νεῖλου². Τοῦτο συνάγεται ἤδη καὶ ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν μνημείων, ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς περὶ ταῦτα δεῖνους γίνεται λόγος περὶ ἐπιδρομῶν καὶ ἐπελάσεων λαῶν ἐκ νήσων προσερχομένων, λεγομένων δὲ πλὴν ἄλλων καὶ Ἀκαθιάσθ καὶ Δαναοῦν, οἵτινες κρίνονται ὅτι εἶνε Ἀρχαῖοι καὶ Δαναοὶ ἐκ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀποδιδόντες τὰ ἴσα εἰς τοὺς ληϊζομένους πρότερον αὐτοὺς Φοινίκαις καὶ Αἰγυπτίοις Σημίταις. Τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ παρ' Ὀμήρου Ψευδοδυσσεῶς ἢ Αἰθωνος³ ὑποδηλοῦται καὶ ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ἐν τῇ ἀρχαιότητι παραδίδονται. Ὁ ἐκ Κρήτης στρατηγὸς Ταῦρος ἢ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Ζεὺς, ἐπιτρέχει τὰς παραλίας τῆς Φοινικῆς, ἀπάγων ἐκείθεν ἐν τινὶ τοιαύτῃ ἐπίδρομῃ καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀγῆνορος ἢ Φοίνικος Εὐρώπην. Ταῦτα καὶ ἄλλα δεικνύοντα τὴν ἀμοιβαίαν τῶν ὁμῶν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου σημιτικῶν Φοινικοαἰγυπτίων καὶ ἀριανῶν λαῶν ἐπικοινωνίαν καὶ ἀλληλεπίδρασιν οὐδεμίαν ἀπολείπουσιν ἀμφιβολίαν, ὅτι οἱ πλησιέστεροι ἐκ τῶν Ἀριοπελασγῶν Αἰολεῖς ἢ Ἀρχαῖοι, οἱ τῆς Κρήτης, ἀπεκρίνον σὺν τῇ λείᾳ καὶ ὅ,τι σχετικὸν πρὸς τὸν κατὰ κοινωνίαν βυθικώτερον καὶ κοσμητικώτερον βίον παρὰ τῶν πρότερον αὐτῶν προηγμένων Σημιτῶν.

Τὰ ἀναγόμενα δὲ εἰς τὴν τέχνην, ὑπερηλικὴν τὸ πλεῖστον τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ ἐν τῷ τότε οὖσαν, εἴτε διὰ τῶν προσελεύσεων τῶν ναυτιλλομένων καὶ ἐμπορικῶν Σημιτῶν ἐκείνων, εἴτε διὰ τῶν ἐκδρομῶν καὶ ἐπελάσεων ὑστέρων τῶν Ἀρχαίων ἢ Αἰολίων Ἀρίων, κοινὰ γενόμενα, παρήγαγον τὰς ποικίλας παραδόσεις, καὶ τὸν περὶ Δαίδαλου καὶ Δαυδαλιδῶν ἐκείνων πολυσυνδύαστον μῦθον περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς τέχνης καὶ τῶν πρώτων τεχνουργημάτων. Ταῦτα ἐπρόνον οἱ Κρήτες ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ ἰδιοποιῶνται ἀνέκασθεν· οἱ ἐν τοῖς βορείοις δὲ τοῦ Αἰγαίου ἀναπτυσσόμενοι Ἀθηναῖοι, ἀντικρού-

¹ Ὁρα Ἡσίοδου Θεογονίαν, στ. 911.

² Gladston's Juventus Mundi, C. V. «Φοινίκαις καὶ Αἰγυπτίοις», p. 145. Παρὰ. καὶ Ὀμήρου Ὀδύσ., P. 425 καὶ ἑ.

³ Ὀμήρου Ὀδύσ., T, 183 καὶ ἐνθ' ἄνωτέρω.

¹ Ὁρα «Ἀκρόπολιν», 6 Σεπτεμ. 1892, ἀριθ. 3809.

² Ὀμηρικὸν ὕμνον εἰς Δήμητρα, στ. 189.

οντες εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας καὶ τοὺς κρητικούς λογογράφους διὰ τῶν ἰδίων λογογράφων, τραγικῶν καὶ ῥητόρων, σπουδαζόντων παντὶ σθένει νὰ περιάψωσι καὶ τὸ κλέος τοῦτο εἰς ἑαυτοὺς ἕνεκα τῆς μετὰ ταῦτα προόδου τῆς τέχνης εἰς βαθμὸν ἐπιάνοικτον ἐν τῷ ἄσπῃ τῆς Παλλάδος, παρήγαγον τὴν περὶ ἀρχῶν ἐν τῇ τέχνῃ σύγγραφον ταύτην. Ἄλλ' ὅπως ἐν γένει οἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἄριοι ἀνέπτυξαν πᾶν εἰς Ἀσίας παραληφθέν, οὕτω καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πᾶν, ὅτι εἰς Κρήτην τὸ πρῶτον εἰς ἀνατολῶν μετενεχθέν ἐβλάστησεν ἐν αὐτῇ, καὶ δὴ τὰ κατὰ τὴν τέχνην, παραλαβόντες, ὡς ἰκανῶς ὑποδηλοῖ ὁ ἐν τοῖς δυσὶ λαοῖς, πλὴν τῶν ἄλλων ἐκείνων περὶ Μίνως καὶ Αἰγέως καὶ Θησέως περιχομένον, περὶ Δαιδάλου καὶ Δαιδαλιδῶν ἀγῶν, ἐτελειοποίησαν.

Οὕτω λοιπὸν οἱ ἐν Κρήτῃ τεχνίται, ἔχοντες ἀνεκὰθεν ὑποδείγματα εἰς Ἀνατολῶν πρόχειρα καὶ ὑπ' αὐτῶν κεντριζόμενοι, ἐπέδωκαν πρῶτοι ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν τέχνην, τῆς ὁποίας καὶ τὴν ἀρχὴν τόσον οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον νὰ ἰδιοποιῶνται. Τὰ εὐρήματα ἐκεῖνα τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τῆς Ἰδῆς (νῦν κάμπου τῆς Νίδας) Ἰδαίου Ἄντρου, τὰ ἐπὶ τοῦ ἀναπεπταμένου χώρου τῆς νερελογείτουτος Ἰδῆς πρὸ δεκαετίας περίπου ἀνακαλυφθέντα, αἱ κατὰ τὸν ἀσσυριακὸν ἢ σημιτικὸν ῥυθμὸν ἐξεργασμένα ἐκείνη ἀνεκὰθεν ὀρειχάλκινα εὐμεγέθεις ἀσπίδες μετ' ἄλλων τεχνικῶν ἀναθημάτων, δὲν κρίνονται μὲν ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν ὅτι ἀνάγονται ὑπὲρ τὴν Η' ἢ Θ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἐν τούτοις, καίπερ ταῦτα σημιτικά ἐπιαντικείμενα παριστάντα, εἶνε ἔργα Κρητῶν τεχνιτῶν. Καὶ ἐκεῖτο μὲν παραπλευρῶς τῆς Ἰδῆς μικρὸν πρὸς ἀνατολὰς ἢ τιτάνειος καὶ προμυκηναῖα, ἢ μεγάλη καὶ βασιλείος τοῦ Μίνως καθ' Ὀμήρον πόλις Κνωσός, τῆς ὁποίας ἢ κτίσις ἀπεδίδετο ἐν τῇ νεότητι τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν τῶν Τιτάνων δωδεκαμελῆ οἰκογένειαν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, εἰς τὸν ἀρχέγονον τούτεστι καὶ πᾶμ-πρωτον ἐκεῖ κοινωνικὸν Ἀριοπελασγῶν συνοικισμόν ἐν τῇ τόσῃ ὅμως παλαιᾷ ταύτῃ τῆς ἑκατομπόλεως νήσου πόλει, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ὑστερον εἰδείκνυτο ἐπι τὰ τῶν Τιτάνων ἐκείνων, τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας μέγαρα, ἀναφέρονται λίαν πρωίμως ἐνοικισθέντες καὶ Φοινικῆς Σημίται, εἰς οὐ καὶ ἢ προϊστορικὴ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον, ὡς καὶ ὁ παραρρέων αὐτῇ λαμπρὸς καὶ διαυγὴς ποταμὸς, Καίρατος (ἐκ τοῦ φοινικικοῦ Kart=κεραλή), ὑστερον δὲ Κνωσός. Ἐν ταύτῃ, ἐπικρατήσαντος φαίνεται τοῦ σημιτικοῦ στοιχείου, μετεπήδησεν εἰς ἀνατολῶν σὺν τοῖς ἄλλοις βιοτικῶν ἐργοῖς καὶ ἢ κατ' αὐτὸν τέχνην. Εἰ δὲ καὶ κατίσχυσε σὺν τῷ χρόνῳ ὁ Ἀριοπελασγὸς Ζεὺς καὶ ὁ ἀπόγονος αὐτοῦ Μίνως τοῦ σημιτικοῦ Διὸς Ἀμμωνος, ἐπὶ τοσοῦτον ὅμως ἢ τέχνην ἔφεραν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τὴν σφραγίδα τοῦ σημιτισμοῦ, ὥστε καὶ κατὰ τὴν Η' καὶ Θ' ἐπι ἑκατονταετηρίδα, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶχεν ἤδη ἀντιπαρέλθει πρὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος δωρικοῦ, αὐτὴ καθ' ἑξῆς ἐπι ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν ἐν τῇ νήσῳ τεχνιτῶν. Δὲν φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι καὶ οὕτως ἔχουσα ἢ ἐν Κρήτῃ τέχνην ἐκείνη, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνευρεθειῶν σπανίων τούτων μεγάλων ἀναθη-

ματικῶν ἀσπίδων καὶ ἄλλων διακοσμητικῶν ἔργων, δὲν ἐχώρει κατὰ μικρὸν εἰς τὴν λύσιν τῶν ἀπ' ἀνατολῶν ἐκείνων δεσμῶν αὐτῆς. Ἐπὶ τὸ παρ' Ὀμήρῳ (ἐν τῇ Ὀπλοποιίᾳ) περιχόμενον ἐκεῖνο ἔργον τοῦ Δαιδάλου, τὸν χορὸν τῆς Ἀριάδνης, θὰ εἶχε βεβαίως μεγίστην τὴν ῥοπήν ἢ σημιτικὴν τέχνην, ἀφοῦ τοῦτο ἦνε προγενέστερον τοῦ ἔργου τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὑποδείγμα μάλιστα εἰς αὐτὸν ἐγένετο. Τὸ ἀρχέτυπον λοιπὸν δαιδάλειον ἐκεῖνο ἔργον καίπερ σημιτικὸν θὰ ἦτο ἐξαισίον τι χοῦμα, ἀφοῦ χρησιμεύη ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον τεχνίτην, τὸν Ἡρακλίον. Ἡ τέχνη ἄρα λίαν πρωίμως, εἰ καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπι σημιτικῶς ἐκ τῆς μετὰ Σημιτῶν στενωτέρας γειτνιασεως καὶ ἐπαρῆς, ἤρξατο ἤδη πρωίμως ἀναπτυσσομένη καὶ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον βαθμὸν διατιθεμένη, ἄλλως τε κατὰ τὰς ὁσμῆρας ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλύψαι ἀνευρίσκονται θαυμασία ἐν αὐτῇ ἔργα ἀναγόμενα εἰς αὐτὴν ἐπι τὴν ΗΒ' τῆς χώρας δυναστείας.

Μόνη δὲ ἢ περὶ Δαιδάλου καὶ Δαιδαλιδῶν πολυμήκης καὶ πολυσυνδύαστος παράδοσις τεκμηριῶ ἰκανῶς τὴν ἐπικρατήσαντα ἤδη γνώμην, ὅτι ἢ Κρήτῃ, εἰς τὴν ὁποίαν μετεπήδησεν οὐ μόνον ἢ τέχνην εἰς ἀνατολῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλος ὑστερον ἀναπτυσθεὶς εἰς αὐτῆς εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, ἐγένετο ὁ πρῶτος αὐτῶν σταθμὸς καὶ ἢ ἀρχικὴ κοιτίς. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, οὐ μόνον κτίσις ἐν αὐτῇ τοσοῦτων προϊστορικῶν, προμυκηναίων πόλεων, λαθυρίνων, ἠεσχυρῶν καὶ θόλων καὶ τειχῶν καὶ ἀκροπόλεων κυκλωπέων, ἀλλὰ καὶ μεταβάσις πρωίμως ἀπὸ τοῦ ἐξαισίου ὀγκώδους ἀσσυριακοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ εἰς τὸ εὐρυθμὸν ἐν πᾶσι καὶ σύμμετρον ἑλληνικόν. Ἀπὸ τοσοῦτον καμπυλαίου χορῶν παραδίδοται καὶ ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ διαρρηγνύεται, ὅτι τὸ δαιδάλειον ἔργον, τὸ ἐπὶ πολὺν χρόνον διασωθὲν καὶ ἐν Κνωσῷ δεικνύμενον, ὁ χορὸς τῆς Ἀριάδνης ὁ ἐξηγηθεὶς ὑστερον ὅτι παριστᾷ μίαν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων περὶ λαθυρίνου πλασθειῶν παραδόσεων, ἦν οὕτως ἐπὶ καλλονῇ ἐξαισίον, ὥστε ὡς πρότυπον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον τεχνίτην, τὸν Ἡρακλίον, ἐχρησίμευσεν ἀπὸ τοῦ ἐπιγεῖου τούτεστι καὶ ἐνύλου κόσμου ἤρξατο ἤδη ἔκτοτε ἢ τέχνην εἰς ὕψη αἰρομένη, εἰς ὑπερκόσμια εἰδῶν τείνουσα, εἰς τὴν πηγὴν, ἐν ἢ αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες εἰδράζεται καλόν. Ὁ Ἰταλὸς ἀρχαιοδότης Ὁρσκι ἰδοῦ πῶς ἐκρᾶζεται ἐν τῷ περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Ἰδαίου Ἄντρου συγγράμματι ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τῆς ἀρχῆς τῆς τέχνης: «Ἐν βλέμμα, λέγει, ἐπὶ τῶν σχεδιαγραμμάτων καὶ τῶν πινακῶν τῶν προσηρημένων (δηλαδὴ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Γερμανοῦταλου Ἀλμπερ ἐνδοθεῖσαν πραγματείαν) ἀρκεῖ νὰ πείσῃ καὶ τὸν μάλλον ἐν ταῖς τοιαύταις σπουδαῖς ἀπειρον, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν μνημεῖα χαρακτηριστικὰ καὶ ὑψηλῆς διὰ τὴν ἰστορίαν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας αὐτῆς περιόδους σπουδαιότητος. Ἰδίαν ὅμως σπουδαιότητα παρέχει εἰς τὰ εὐρήματα ταῦτα ἢ σημασία, ἦν τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης κέκτηται ἐπὶ τῆς ἰστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν πρῶτην μάλιστα αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Ὁ τόπος δὲ, εἰς οὗ

ταῦτα προέρχονται, τὸ Ἰδαῖον Ἄντρον, ἀρχαιοτάτη τῆς κρητικῆς καὶ ἑλληνικῆς λαοκρατίας κοιτίς, προστίθῃσι τι πλέον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰστορικὴν σημασίαν». Μικρὸν δὲ κατωτέρω ὁ αὐτὸς σοφὸς λέγει: «Ἐμελέτησα τὰ εὐρήματα ἐν συγκρίσει πρὸς ὅ,τι ἐν γένει μέχρι τούδε περὶ τέχνης καὶ βιομηχανίας ἑλληνικῆς γινώσκωμεν, προσπαθῶν νὰ συντελέσω νὰ ἀποδοθῇ ὁ ἰστορικὸς εἰς αὐτὰ χαρακτηρισμὸς καὶ σχηματισθῇ ἢ νέα σελὶς τῆς ἰστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἢ τις δύναται ἀπὸ τούτων νὰ προέλθῃ»¹.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐμβριθῶς κρίνων τις δὲν δύναται ἢ νὰ παραδεχθῇ ἀνευδοκίμως, ὅτι καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἢ Κρήτῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ πρωίμως κρατησάσῃ ἐν αὐτῇ ἐνόμῳ τάξει, οὐ μόνον προηγήθη πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ προῦδον ἐν αὐτῇ πρωίμως ἐπεδείξατο ἀξιοσημειώτων. Ἐν Κρήτῃ τὸ πρῶτον ἢ τέχνην ἤρξατο ἀποτινάσσουσα τὰ εἰς ἀνατολῶν δεσμά, χωροῦσα ἑλευθέρως πρὸς τὴν εἰς ἀντιγραφὴν τοῦ ἰδανικοῦ καλοῦ ἔκτακτον ἰδιοφυίαν καὶ ἰκανότητα τοῦ ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ ἀριοπελασγικοῦ φύλου. Αἱ ἐν Κρήτῃ ὁσμῆρας ἀνακαλυπτόμεναι ποικίλαι ἀρχαιοτέρας κέκτονται πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ καὶ τὴν ἰδιόζουσαν ἐθνικὴν ἀξίαν· διότι καθ' ἑκάστην ἀποδείκνυται καὶ δι' αὐτῶν ἀναμφισβήτητος, ὅτι ἢ πρῶτη οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν Εὐρώπῃν καθ' ὅλου πολιτισμοῦ κοιτίς ἐγένετο αὐτῇ, ἐρ' ὅ καὶ χρησιμεύουσιν αὐταὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς περὶ ταῦτα σοφοὺς ὡς βάσις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἀρχαίας τῆς ἐν γένει ἐθνικῆς ἡμῶν ὑπάρξεως. Ὁ Ἀμερικανὸς Στίλλμαν, ἔρευνῶν τὰ κατὰ τὰ ἐν Μυκῆναις προϊστορικὰ μνημεῖα, ἀποφαίνεται λέγων: «Τείνω εἰς τὸ νὰ θεωρήσω τὴν τέχνην, εἰς ἣν ὀφείλομεν ἀμφότερα τὰ ἐν λόγῳ μνημεῖα (τοὺς ἐν Μυκῆναις λέοντας), ὡς λαβοῦσαν ἀρχὴν ἐκ Κρήτης, καὶ νομίζω αὐτὴν κλάδον τῆς τοῦ Δαιδάλου»². Ὁ πρὸ μικροῦ δὲ ἐπισκεψάμενος τὴν Κρήτην ἐπιφανὴς ἀρχαιοδότης καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ὁξφόρδῃ μουσείου Ἀρθούρος Ἐβανς ἰδοῦ τί γράφῃ: εἰς Ἡρακλείου εἰς τὸ ἐν Λονδίῳ ἐκδιδόμενον ἀρχαιολογικὸν φύλλον, τὸ «Ἀθηναῖον» (ἐν ἀριθ. 3478, Ἰουνίου 23 τοῦ 1894): «Ἄρτι ἐπανήλθον ἐκ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν, ἃς ἐπισκέψατο πρὸς ἀναζήτησιν Μυκηναίας ἐν αὐταῖς γραφῆς, τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῶν ἐρευνῶν μου ὑπερέβησαν τὰς προσδοκίας μου. Ἡ Κρήτη βρῖθει Μυκηναίων ἀρχαιοτήτων. Ἐν Πελοποννήσῳ εὗρον 4—5 γαλοπέτρας»³, ἔχουσας

¹ Ὁρα τὴν πραγματείαν F. Halbherr καὶ P. Orsi, «Antichita dell' Antro di Zeus Ideo e di altre locatita in Creta», ἐν τῷ Museo Italiano di Antichita Classica, vol. II, p. III.

² Ὁρα προϊστορικὴν χρονολογίαν ὑπὸ Στίλλμαν περὶ τῶν ἐν Μυκῆναις λεόντων, τούτεστι περὶ τοῦ μεταξὺ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἰστορίας μεταγμοῦ καὶ ὅριου, 900—800 π. Χ. Ἐργημερὶς Κορομηλῆ, ἀρ. 120, Ἀπριλ. 30 τοῦ 1890.

³ Γαλοπέτραι λέγονται ἐν Κρήτῃ σχιστόλιθοι λεπτοί, χρώματος γλαυκοῦ, οἱ ὅποιοι φέροντες γράμματα ἀρχαία καὶ θεωροῦμενοι ὡς μαγικὴν ἔχοντες δύναμιν, καὶ πρὸ πάντων ὅτι συντελοῦσιν εἰς παραγωγήν εἰς τὰς θηλαζούσας γάλακτος (εἰς οὐ καὶ γαλοπέτραι), χρησιμεύουσιν ὡς περιάρτια.

γραφικὸς χαρακτήρας ἀνήκοντας προφανῶς εἰς σύστημα ἱερογλυφικόν, διάφορον ὅμως τοῦ τε Αἰγυπτιακοῦ καὶ τοῦ Χεττικῶν (δηλ. τοῦ τῶν ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ Σημιτῶν, τῶν Χετταίων ἢ Ἰδομαίων). Αἱ ἔρευναι αὐταὶ ἐπεισάν με, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς γραφῆς ἔχει κέντρον τὴν Κρήτην. Λίθους τοιοῦτους χαρακτήρας φέροντας εὗρον ἐν Παλαιοκάστρῳ Σητίας, ἐν Κνωσῷ καὶ ἐν Κονταράτῳ, ἐν ἢ εὗρον καὶ ἀγγεῖον φέρον 3 γράμματα τοῦ συστήματος τούτου. Παρόμοιοι λίθοι καὶ ἐν ἀγγεῖον ἐν μυκηναίαις γράμμασιν εὕρισκονται ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Φιλικαπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου. Πολλὰ δὲ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος γραμμάτων ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ Κυπριακοῦ ἀλφαβήτου». Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ μουσεῖον τὸ τῆς Ὁξφόρδης ἰδωρῆσατο ἐν ἄλλοις ἀρχαιολογικοῖς εὐρήμασιν ἕτερος ἀρχαιολόγος, ὁ Ἰω. Μάυερ, καὶ τινα ἐκ Κρήτης κειμήλια. Καὶ ἐν γένει, καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἤδη ἀνευρίσκονται ἐκ τοῦ ἰδαίου τῆς πολυμήκης μεγαλονήσου καὶ εἰς ὅσας ἀγόνται ποικίλα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα τεκμηριῶντα ἀριδῆλως τὸν πολυμερῆ ἐν αὐτῇ προελληνικὸν πολιτισμὸν, ἀντικείμενα, φέροντα τὴν σφραγίδα ἀρχαιοτήτων οὐ μόνον ἀρχαίας καὶ μυκηναίας τέχνης, ἀλλ' ἐπι πρωιμώτερας καὶ βαθυτέρας, ἢ ἡμεῖς ἀναγγαγομεν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐκείνην περίοδον, ἢν ἀπεκαλέσαμεν Μινώειον ἢ Ἀριοπελασγικὴν· διότι, ὡς ἀναμφισβήτητος ἤδη ἀποδείκνυται, ὁ πολιτισμὸς ἐν Ἑλλάδι ἐχώρησεν ἀνεκὰθεν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, σταθμοὶ δ' αὐτοῦ ἐγένοντο βαθμὸν ἢ Κρήτην, καὶ πρὸ πάντων ἢ Μινώειος Κνωσός, τὸ κτίσμα ἐκεῖνο τῶν Ἀριοπελασγῶν Τιτάνων, εἶτα αἱ Μυκῆναι τῶν Ἀτρειδῶν καὶ ἐν τέλει αἱ Ἀθηναὶ τοῦ Αἰγέως καὶ Θησέως μετὰ καὶ τοῦ Μινωῆ τοῦ Ὀργουμένου καὶ τῆς Καδμείας. Ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνευρεθῆσαν εὐτυχῶς ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν Μυκηναίων, τῆς πόλεως ἐκείνης τῶν Ἀτρειδῶν, ἢ ὁποία ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καλουμένη «πολύχρυσος Μυκῆνη», ἐβωρεῖτο τῆς ἀπλῆ ποιητικῆς ἔκφρασις, θαυμασία κειμήλια ἰκανῶς προηγεμένον ἤδη πολιτισμὸν ἐξαγγέλλοντα, οὕτω καὶ ὅταν ὁ Ὑψίστος εὐδοκήσῃ νὰ ἀποκατασταθῇ καὶ ἢ Κρήτη ἀνθρωπίνως πάλιν, θέλουσιν ἀναδύσει ἐκ τοῦ παρθένου ἐπι αὐτῆς ἰδαίου κειμήλια οὐχ ἦττον θαυμασία. Δὲν εἶνε δυνατόν ὁ τόσον εὐρέως ἐκμεταλλευθεὶς κύκλος ἐκείνος ποιητικῶς καὶ τεχνικῶς, ὁ περὶ τὴν Ἀριάδνην καὶ τὸν Θησέα, τὸν Μίνωα, τὴν Πασισάην, τὸν Μινώταυρον καὶ τὸν Λαθυρίνον, καὶ δὴ τὸν Δία-Ταῦρον καὶ τὴν Εὐρώπην, νὰ μὴ ἰκανοποιήσῃ ἀκούοντες τοὺς περὶ ταῦτα ἀνευδοκίμως ἀρχαιολογικούς. Καὶ ἤδη ἀφοῦ ἐκ τοῦ εὐρέως θεογονικοῦ καὶ ἐθνολογικοῦ τῆς Κρήτης τούτου κύκλου καὶ εἰς ἔξω καὶ κύκλῳ τῆς νήσου χώρας καὶ νήσους¹ ἀνευρίσκονται

¹ Ὁρα ἐπιγραφὰς ἀνευρεθείσας ὑπὸ Gaston Deschamps ἐπὶ τῶν ἀκροπόλεων τῶν κρητικῶν τῆς Ἀμοργου ἀποικιῶν Ἀρκεσίνης καὶ Μινώας. Ὁ ἑταῖρος δὲ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Joubin ἐπέδειξεν ἤδη ἀγάλμα κρητικῆς ἀρχαίας τέχνης σπουδαιότατον διὰ τὴν ἰστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Κατὰ τὸν καθηγητὴν δὲ Σαλιανῶν, διευθυντὴν τοῦ ἐν Παλιέρμῳ τῆς Σικελίας ἐθνικοῦ μουσείου,

τῆδε κάκιστε ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου κύκλου καλλιτεχνικῶς ἀντικείμενα, πολλῶ μᾶλλον θέλουσιν ἀνευρεθῆ τοιαῦτα ἐπὶ τοῦ χώρου κυρίως ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τοιοῦτον ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιοτάτῃ ἔδρασιν.

Ἐκαίσθη πολλάκις σφοδρῶς καὶ διατελεῖ ἐτι κακιζόμενος ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμός, ὅτι ὁσημέραι προάγει βυθιζόμενος εἰς τὸν χαμαιζήλον ὑλισμόν, εἰς τὰ ἀτέρμονα τοῦ ὁποῦ βᾶθη ἐμπαγεῖς θέλει ἀποπνιγῆ καὶ κατ' ἀκολουθίαν μεταπέσει εἰς τὴν ἀρχέγονον πάλιν ἀγριότητα. Καὶ ὁμως μεθ' ὅλους τοὺς φόβους τούτους τῶν ἀπαισιοδοξῶν δὲν διαλείπουν ἀστραπαί, αἵτινες διαυλακοῦσαι τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀμιγλῶδες στερέωμα παρουσιάζουσιν ἐργάτας ἀνευδῶτας εἰς τὰ ἄνω νεύοντας καὶ παντοιοτρόπως πειρωμένους νὰ λυθῶσιν ἐκ τῶν τοιοῦτων ἀνθρωπωπλιθῶν ὑλιστικῶν δεσμῶν. Μία τῶν ἀνθρωπιστικῶν τούτων ἐνασχολήσεων εἶνε καὶ ἡ σοφὴ καὶ ἐνδεδεγμένη ἀνερεύνησις τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πορείας τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ διὰ τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἐπιστημονικῆς ταξινομήσεως τῶν τεκμηρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν ἀναμφίλεκτον τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Ἦδη ὡς διὰ σάλπιγγος Ἀρχαγγέλου ζητοῦσι τοιοῦτοι πνευματέμφοροι τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ σκαπανεῖς τὴν ἐκ τῶν προαιωνίων τάφων ἀνάστασιν ἐκείνων, οἵτινες ἐπρωταγωνίστησαν ἐν τῷ μακρῷ καὶ ἀπειρομόχθῳ σταδίῳ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὅταν ἡ τοιαύτη ἀναστατικὴ σάλπιγξ γείνη δυνατὸν νὰ ἤχη, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ τάξις καὶ ὁρθὴ παιδείαις, καὶ ἐπὶ τοῦ εἴδους ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ θεοὶ ποτε καὶ ἡμίθεοι ἐν μεγαλοουργοῖς βήμασιν ἐβάδιζαν, ὅταν εὐδοκίῃ τέλος ὁ Ὑψίστος νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τὰς εὐλογίας αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπι ὄρανήν καὶ καταδεικωμένην πατρίδα τῆς θεᾶς Εὐρώπης Κρήτην, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἡπειρος οὕτως, Εὐρώπη, ἀπεκλήθη, καὶ ἐν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης κριτῆς ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ καὶ Κρόνου κατὰ Πίνδαρον πάρεδρος ὁ Ῥαδάμανθυς αὐτῆς ἐκαθέσθη, ὅταν λέγωμεν τῇ θεῇ συνάρασι συντελεσθῆ τοῦτο, τότε ἐκλιμῶς ὁ κόσμος θέλει ἰδεῖ διὰ τῶν μετ' ἐπιστάσις ἐμβριθεῶς ἀνασκαφῶν τοῦ παρθένου ἐτι εἰδῶτος αὐτῆς, ὁποῖας ὑπηρεσίας ἀνέκαθεν εἰς τὸν ἀνθρωπισμὸν προσήνεγκεν ἡ γενέτειρα τοῦ Διός, ἡ πατρίς τῶν ἐν Ἄδου κριτῶν Μίνως καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ ὑπερεκατόμυλος Κρήτη, ὁποῖα καὶ ὅποσα προμυκηναῖα ἐτι εὐρήματα θέλουσιν ἀναφανῆ ἐκ τοῦ μυστηριώδους κατὰ πολλοὺς λόγους εἰδῶτος ἐκείνου. Καὶ ἤδη ὁμως, καὶ ἐν τοιαύτῃ τῆς πανοδύτου χώρας καταδρομῇ καὶ καταστάσει, διεξάγονται ἀπὸ τινῶν μνηνῶν πάλιν περισπούδατοι ἀρχαιοδιδασκαλὶ ἐρευνᾶν ὑπὸ ἐπιστημονικοῦ ἱερομύστου, τοῦ προσφιλοῦς εἰς τοὺς Κρήτας Ἀλμπερ, στρεφόμενοι νῦν κυρίως ἐπὶ

καὶ ἀνευρεθῆσαι ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ ἐν Σικελίᾳ Σελινοῦτος τρεῖς μετόπισι (Φεβρ. 1892) καὶ τὴν Εὐρώπην παριστάσαι ἐπὶ τοῦ Ταυροῦ Διὸς φερομένην καὶ πέδιλα φέρονσα καὶ ἴχνη ζωγραφικῆς, ἀποτελοῦσαι σπουδαιότατον εὐρημα τῶν ἀρχαίων ἔργων τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς. Πασιγνώστου δὲ αἱ σχέσεις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Σικελίας ἐπὶ Μίνως, Δαίδαλου, Εὐρώπης καὶ τοῦ Σικανοῦ βασιλέως Κοκκῆλου.

τοῦ προμυκηναίου εἰδῶτος, τοῦ ἀριοπελασγικοῦ ἢ ἑτεοκρητικοῦ, τῶν παμπρώτων τούτεστιν ἐκείνων τῆς νήσου οἰκιστῶν, ὧν οἱ ἐπιγόνοι Ἑτεοκρητες αὐτεκαλοῦντο ἐν σχέσει πρὸς τοὺς μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐπήλυδας. Ἦδη ὁ δεινὸς οὗτος ἐξεταστής τῶν κατὰ Κρήτην ἀρχαιοτήτων ἐντολῇ καὶ δαπάναις τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο, δι' οὗς λόγους αὐτὸς οἶδεν, ἐν τῷ παρόντι τὸν μεταξὺ τῆς ὀρεινῆς κοιλάδος τῶν Καμυρῶν, κατὰ τὰς μεσημβρινὰς τῆς Ἰδης ὑπωρείας, καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Δικταίων ὀρέων χώρον. Περὶ ταύτην τὴν γραμμὴν ὡς περὶ ἄξονα στρέφονται ἤδη αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ, ἐπεκτείνονται ἄρα αὐταὶ ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτοῦ, περιλαμβάνουσαι τὸν ἐκ τῆς Κνωσοῦ πρὸς Β, τῆς Γόρτυνος πρὸς Ν, τῆς Ἰδης πρὸς Δ καὶ τῆς Δίκτης πρὸς Α κύκλον. Ἀπὸ διαφόρων τῆς περιφέρειας ταύτης μερῶν, τῶν μεταξὺ πολεῶν Ἰνάτου καὶ Λύκτου, τῶν Βόρων, τῆς Φαιστοῦ καὶ Λεβῆνος οὐ μόνον ποικίλα βιοτικά εὐρήματα, κειμήλια σπουδαιότατα εἰς τὸ πολύτιμον ἐγγύριον Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον συγκεντρῶνται, καθὼ καταγγέλλοντα πολιτισμὸν πολὺ ἤδη τοῦ Θηραϊκοῦ καὶ Μυκηναίου πρωιμώτερον, εἰς δισχίλια καὶ ἐπέκεινα ἔτη π.Χ. ἀνερχόμενον, τὸν Προμυκηναῖον ὑπ' ἡμῶν ἀποκληθέντα, τὸν Ἀριοπελασγικὸν τούτεστιν ἢ καὶ Ἑτεοκρητικόν, ἀλλὰ καὶ πόλεις τῶς ἀγνωστοὶ μετὰ νεκροπόλεων μετὰ τάφων ἐν σχήμασι κυψελῶν καὶ κτερισμάτων παμπαλαίων καὶ ἄλλων πάλιν λίθων ἐν προφοινικικοῖς γράμμασιν ἐνεπιγράφων καὶ ποικίλων ἄλλων ἀντικειμένων ἀνακαλύπτονται. Οὕτως ἡ περίστος νῆσος ὁσημέραι διανοίγει τὰς πρὸ πάσης ἐλληνικῆς χώρας τοῦ πρωιμώτερου ἐν πᾶσιν ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ δέλτους αὐτῆς, καὶ ταύτας ἐν τοιαύτῃ ἀντιθέσει πρὸς τὴν νῦν γυμνότητα καὶ σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον αὐτῆς κκοδοιμονίαν!

Τῆ 23 Ἀγούστου 1894.

Β. ΨΙΛΑΚΗΣ

ΚΙΜΩΝ ἈΝΔΡΕΑΔΗΣ¹

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

Κ.

Παρήλθεν ἡ μεσημβρία ὠραίας φθινοπωρινῆς ἡμέρας. Εἶχε περατωθῆ τὸ πρόγευμα εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦ Φαίδωνος καὶ ὅλοι οἱ συμμαθηταὶ τοῦ ἐξεγύθησαν εἰς τὸν κήπον.

Τοὺς ἠκολούθησε καὶ αὐτός· ὄχι διὰ νὰ παιζῆ, ὄχι διὰ νὰ γελᾷ, νὰ πηδήσῃ, νὰ χαρῆ.

Ἀπὸ ἡμερῶν συνέχευε τὴν ψυχὴν του στυγνὴ μελαγχολία. Ποτὲ ὁ πατέρας του δὲν τὸν εἶχε λησμονήσει· ἐστὶ τόσαις μέραις, ὅπου τὸν κατερεῖ, χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃ νάρχεται. Κι' ὅσο κι' ἂν κἀν κατερεῖ, στὴ σιδερένια τὴν ὀξόπορτα, ὅσο κι' ἂν περιμένῃ νὰ τὸν ἰδῆ νὰ προβᾷ ἀπὸ τῆ γωνίᾳ τοῦ δρόμου,

¹ Ἰδὲ σελίδα 338.

ὅπως πάντα τὸν καλὸ τοῦ τὸν πατέρα, τίποτα. Νὰ πῆγῃ τάχα στὴ ἀδερφοῦλα του στὸ Ἀρσάκειο; Ἄλλὰ ποῖος νὰ τοῦ τὸ πῆ; ποῖον νὰ στείλῃ νὰ μάθῃ; Ἄν παρακαλέσῃ τὸν ἐπιστάτη νὰ πάῃ νὰ ἰδῆ, θὰ τὸ ἀποπάρῃ πάλι· στῆς βρυσιαῖς τὸ κακόμοιρο, γιατί δὲν ἔχει τίποτα νὰ τὸν γλυκαίῃ κάπου κάπου, μὲ κανένα μπαζῆσι· σὰν τὰ πλουσιόπαιδα.

Καὶ ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν, βαδίζων βραδέως, μὲ τὰς χεῖρας βυθισμένας εἰς τὰ κενὰ θυλάκια τοῦ ἱματιδίου του καὶ μὲ τὴν ψυχὴν σπαρασσομένην ἀπὸ τὰς ἀλγεινὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐπολιόρουν.

Ἄλλ' ἐπέδρασε ἐπ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἡ φαιδρὸς τῆς ὠραίας ἐκείνης ἡμέρας· καὶ μὲ τὰς αἰφρηθῆς ἐπαναστάσεις τῆς ἐλπίδος, τόσον φυσικὰς καὶ συνήθεις εἰς τὸ ἔαρ τῆς ζωῆς, ἀποκατέστη αἰθρία ἐν τῇ ψυχῇ του.

— Σήμερα, εἶπε, κάτι μοῦ λείπει μέσα μου πῶς θὰ τὸν ἰδῶ· τέτοια μέρα χωρὶς ἄλλο δὲν θὰ τὴν ἀφήσῃ ὁ γλυκὸς μου ὁ πατέρας· σὲ λίγο θὰ τὸν ἰδῶ, νὰ προβᾷ, ἀκουμπώντας στὸ μπαστοῦνι του, καὶ χαμογελῶντας ἀπὸ μακρὰ στὸ παιδί του.

Ἰπὸ τὸ κράτος τῆς γλυκαίας αὐτῆς ἐλπίδος, κρατῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ὡς οἱ ἐγκαθειρμένοι τὰς σιδηρὰς ράβδους τῆς κιγκλιωτῆς θύρας προσέβλεπε ἀτενῶς εἰς τὴν ὁδόν.

Αἶφνης ὁ ἐκκωφωτικὸς θόρυβος ἐκ τῶν φαιδρῶν παιγνίων, τῶν γελῶτων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῶν συμμαθητῶν του ἐκόπη ἀποτόμως καὶ νεκρικὴ σιγὴ ἐπηκολούθησε.

Ἐστράφη ἐκπληκτος διὰ νὰ ἰδῆ τὸ αἶτιον τοῦ παραδόξου φαινομένου.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὸν κήπον χωρῶν κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτόν.

Καὶ μὲ ὕφος ἐν τῷ ὁποῦ διεφάνετο ὁ βαθὺς οἶκτος πρὸς τὸ ταλαίπωρον παιδίον.

— Πάρε, τῷ εἶπε, παιδί μου, αὐτὸ τὸ γράμμα πρὸς τὴν διευθύνσιν τοῦ Ἀρσάκειου, ἐνδύσου γλήγωρα καὶ πῆγαινε νὰ πάρῃς τὴν ἀδελφὴ σου νὰ πάτῃ στὸν πατέρα σας· εἶναι ὀλίγο ἄρρωστος καὶ θὰ τοῦ κάνει καλὸ νὰ ἰδῆ τὰ παιδιὰ του. Ἐστειλε τὸν ἐπιστάτη, γιὰ ὅ,τι χρειασθῆ, ἅμα μὲ εἰδοποίησαν· δὲν θὰ τοῦ λείψῃ τίποτα, παιδί μου.

— Ἀχ! Τί καινούργια δυστυχία μᾶς βρῆκε, κύριε διευθυντά; Τί ἐπαθε ὁ πατέρας μας;

Ὁ γρότης θανάτου ἐπεγύθη ἐπὶ τῆς παιδικῆς μορφῆς του καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβλυσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀκράτητα. Ἡ πρόψις καταστροφῆς ἀνεπανορθώτου παρέστη ἀμέσως ἐνώπιόν του. Ὁσφραίνονται τόσον ἀσφαλῶς τὴν προσέγγισιν τῆς συμφορῆς οἱ ἐξοικειωμένοι πρὸς τὰς στυγνὰς ἐπισκέψεις τῆς!

Καὶ ὁ διευθυντὴς σπαραχθεὶς ὑπὸ τῆς ὀδύνης τῆς τρυφερῆς ἐκείνης ὑπάρξεως προσεπάθει· νὰ τὸν πρᾶνῃ.

— Μπα, πῶς τρομάζεις ἐτσι, παιδί μου! δὲν εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, θὰ ἰδῆς· εἶναι μία νέα προσβολὴ ἀποπληξίας, ἀλήθεια, ἀλλὰ θὰ γιαιτρευθῆ ὁ πατέρας σου· κάμῃ θάρρος γιὰ τὴ μικρὴ τὴν ἀδερφὴ σου.

Ἄλλὰ τοῦ ταλαίπωρου παιδίου τὸ στήθος ὡ-

κοῦτο εἰς λυγμούς, οἱ ὁποῖοι ἐξερρήγνυτο ἀκράτητοι καὶ τὰ δάκρυα καυστικὰ ἐξηκολούθουν ρέοντα ἐπὶ τοῦ παιδικοῦ προσώπου του, ἐνῶ προσεπάθει ἐν σπουδῇ νὰ ἐνδύθῃ.

Μετ' ὀλίγην ὥραν τὰ δύο παιδιὰ κατάκοπα ἐξηνητλημένα, εἰσήρχοντο εἰς τὴν ρυπαρὰν, τὴν δυσώδη αὐλήν, ἀποτελοῦσαν συνοικισμόν ὀλοκλήρον ἡμεροβίων, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποῖας ἦτο ὁ οἰκίσκος τοῦ πατρὸς τῶν.

Γυναῖκες καὶ παιδιὰ συνωθούντο ἐπὶ τῶν ὀλίγων βαθμίδων τῆς ἐξωτερικῆς ξυλῆς κλίμακος.

Καὶ ὁ θάλαμος αὐτὸς ἦτο πλήρης γυναικῶν τῆς συνοικίας, αἵτινες φιλάνθρωποι εἶχον προστρέξει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς προτερείας. Ἄλλὰ τὸ πᾶν ἦτο σύγχυσις καὶ κικεῶν καὶ θόρυβος εἰς τὴν ἀκάνονιστον ἐκείνην βοήθειαν.

Ἦρκεσεν εἰς τὸν Φαίδωνα καὶ τὴν Θάλειαν ὁ συνωστισμὸς ἐκείνος διὰ νὰ ἐνοήσουν ὅτι καταστροφὴ ἀμετάκλητος ἐπεκρέματο ἐπ' αὐτῶν, ὅτι νέα ἐρείπια θὰ περιβάλλουν τὴν ὑπαρξίν των.

Καὶ ἀντλοῦντα δύναμιν ἐκ τοῦ τρόμου τῶν ἐπροσπάθουν νὰ ἀνοίξουν δρόμον διὰ μέσου τοῦ συνωστισμοῦ ἐκείνου, νὰ φθάσουν μέχρι τῆς κλίνης τοῦ πατρὸς τῶν.

Τὰ εἶδεν ὁ ἰατρός καὶ ἐν συντριβῇ ψυχῆς τὰ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν χειρῶν.

Καὶ ἐνῶ προσεπάθει νὰ τὰ ἐνθαρρύνῃ, εἶπεν χαμηλῇ τῇ φωνῇ εἰς τὰς ἐκεῖ συνωθουμένας γυναῖκας.

Κάμετε ὀλίγο τόπο· ἀνοίξτε λίγο. Ὁ δύστυχημένος αὐτὸς δὲν ἔχει πλεῖα ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα. Ἀρῆστε τὰ παιδιὰ νὰ ἰδοῦν ἡσυχὰ τελευταία φορὰ τὸν πατέρα τους.

Καὶ ἐρρήθησαν ἐπ' αὐτοῦ θρηνοῦντα, μὲ λόγους ἀσυναρτήτους συγκεκομμένους.

Πατέρα, δὲν μᾶς μιλάς, γλυκὲ πατέρα; Ἀχ! Δὲ λὲς δύο λογάκια στὰ παιδιὰ σου; Πές μας πῶς δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃς. Ἀχ, πές μας πῶς δὲν θὰ σὲ χάσουμε, γλυκὲ πατέρα.

Ἄλλὰ δὲν ἐπερῶλαττε ὁ Θεὸς εἰς τὸν Κίμωνα αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν. Τοὺς λόγους τῆς στοργῆς του, τὰς ὑστάτας εὐλογίας του δὲν εἶχον τὴν παραμυθίαν νὰ ἀκούσουν τὰ τέκνα του.

Ἄναρθροι ἦσαν, συριστικοί, ὡς ῥόγγος, συλλαβαὶ ἀδιάγνωστοι, ῥάκη λέξεων συνωθούντο καὶ ἐξήρχοντο μετὰ σιέλου ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ διεστρεβλωμένου, μὲ τὰς διεστραμμένας σιαγῶνας, μὲ τὴν γλώσσαν ἀδρανῆ μεταξὺ τῶν ὀδόντων. Καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ πατρὸς ἐκείνου πρὸ τῶν τέκνων του, ὅπως κατορθώσῃ νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτὰ τὰς εὐχὰς του, τὰς ὑστάτας συμβουλὰς, τοὺς θερμοὺς λόγους τῆς ἀγάπης του ἐπέτεινε τὴν τραγικὴν ἀγριότητα τῶν ἀκάρπων προσπαθειῶν του· τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἤρνούντο ἀπὸ τοῦδε νὰ ὑπακούσουν εἰς τῆς ἡττωμένης ζωῆς, εἰς τῆς ὑποχωρούσης ψυχῆς τὰς παρακαλεύσεις. Καὶ ἤρχοντο στιγμῆ κατ' ἄς αἱ κραυγαὶ ἐκείναι τῆς ἀγωνίας, οὐδὲν εἶχον τὸ ἀνθρώπινον.

Ἄλλ' ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρθρώσῃ τὸ στόμα, τὸ διελάλουν οἱ ὀφθαλμοί. Ἡ διάνοια, ἥτις ἐγγυόρει ἐτι ἐν αὐτῷ φωτεινῇ, ἐξέλαμπεν εἰς τὸ βλέμμα.

Ὅλη ἡ φλογερὰ στοργή, ὁ ἄρρητος πόνος, τὸ πι-

κρὸν παράπονον τοῦ χωρισμοῦ, ἡ ὀδύνη διὰ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ὄφραων του, αἱ ὑσταταὶ πρὸς τὰ τέκνα του ὑποθήκαι τιμῆς καὶ χρηστότητος, τοῦ ἀνδρὸς παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ τιμὴ ὑπῆρξεν ὁ ἄνευ διαλείψεων φάρος ὁ καταυγάζων τὴν πορείαν τοῦ βίου του, ὅλα ἐνυπῆρχον εἰς τὸ βλέμμα ἐκεῖνο, τὸ παλλόμενον ἐν προσηλώσει ἑκφρονος στοργῆς ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν τέκνων του.

Λαβῶν δι' ἀγωνιώδους προσπαθείας διὰ τῆς μήπω νεκρωθείσης χειρὸς του τὴν χεῖρα τοῦ υἱοῦ του βραδέως, μετὰ κόπου, τὴν ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς μικρᾶς Θάλειας.

Ὁ δὲ Φαίδων ἠννόησε τὴν ἄρωνον ἐκείνην ὑποθήκην, τὴν ἐναγωνίον σύστασιν, τὴν ὁποίαν ἐνεῖχεν ἡ κίνησις ἐκείνη, καὶ ἐν ἐκχειλίσει ἄλλους, κοπτόμενος ὑπὸ λυγμῶν, ἐπανελάμβανεν, ἐνῶ ἡ μικρὰ Θάλεια, τοῦ κατεφιλεῖ τὰς χεῖρας.

— Ὅχι, γλυκὲ μάς πατέρα, δὲ θὰ μάς φύγῃς δὲ θ' ἀρήσῃ ὁ Θεὸς νὰ σὲ χάσουν τὰ παιδάκια σου. Τί τοῦ κάμαμε μεῖς τοῦ Θεοῦ; Μὰ, ἂν ἦταν γραφτό μας νὰ μάς ἔρθῃ μιὰ τέτοια συμφορὰ, μὴν ἀνησυχῆς, γλυκὲ πατέρα, μὴ φεύγῃς με τρομάρα. Ὁ Φαίδων σου ὅλη του τὴ ζωὴ θὰ τὴν ἀφιέρωσῃ γιὰ νὰ κάμῃ εὐτυχισμένη τὴν ἀδερφή του πατέρα μου.

Οἱ λόγοι ἐκεῖνοι τοῦ τέκνου του, λόγοι παιδίου τοῦ ὁποίου ὁ νοῦς ὠρίμαζεν ὑπὸ τὴν φλογερὰν πνοὴν τῆς συμφορᾶς εἰσέδυσαν εἰς τοῦ θνήσκοντος τὴν διάνοιαν· αἰγλή χαρᾶς ὑπερτάτης ἐπελύθη ἐπὶ τῆς ἀγωνιώδους ἐκείνης μορφῆς καὶ μεϊδιάμα, ἀληθῆς μεϊδιάμα, ἐπήνθησεν ἐπ' αὐτῆς, τὸ πρῶτον μετὰ τὴν κατάρατον ἐκείνην νύκτα τῆς συμφορᾶς του. Καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἐτοιμοθανάτου ἐκινήθησαν ὄχι πλέον σπασμωδικῶς, ἐναγωνίως ἐκπέμποντα ἀνάρθρους κραυγὰς, ἀλλ' ἠρέμα, ἀφώνως, ὡς ἂν προσκύχτο κατὰ διάνοιαν, ὡς ἂν ἠυλόγει πανύστατον τὰ τέκνα του.

Βραδέως, μετὰ μόθου ὑπεγείρων τὴν μήπω νεκρωθείσαν χεῖρα περιέλαθεν εἰς τὴν ἀγκάλην του τὰς δύο μικρὰς κεφαλὰς αἱ ὁποῖαι ἔκυπτον ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ἐνῶ ἡ δρόσος τῆς νυκτὸς τοῦ θανάτου ἤρρισε νὰ ἐπικαθῆται λεπτὴ ἐπὶ τοῦ παγεροῦ μετώπου καὶ τῶν σκαρέντων κροτάφων. Καὶ προσελκύνων τὰς λατρευτὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῆς ἀγωνιώδους μορφῆς του, ἔχρισε τὰς παρειὰς των με τὸ μῦρον τῆς εὐλογίας τοῦ φευγοντος πατρὸς, τὰ ὑστατα δάκρυα τῆς στοργῆς, τὰ ὁποῖα ὑποτρέμοντα ἐκυλίσθησαν ἀπὸ τῆς κόγχης τῶν ὀφθαλμῶν του.

Καὶ ἐκεῖνα τὸν ἐδρόσιζον διὰ τῶν φίλημάτων των καὶ ἐναγκλιζόμενα αὐτὸν μετὰ πόνου ἀρρήτου ἠνω-νον τοὺς λυγμοὺς οἱ ὁποῖοι ἐκλόνιζον τὰ μικρὰ των σώματα με τὴν φρικίαν των σπασμῶν τῆς ἀγωνίας, οἱ ὁποῖοι διέθετον τὸ σῶμα τοῦ πατρὸς των.

Αἱ καρδίαι των ἤσθάνοντο ἤδη τὴν πτῆσιν τοῦ θανάτου, ἐν τῷ ἀρχομένῳ βόγγῳ, ἐν τῇ νάρκῃ, ἥτις διεχύθη ἐπὶ τῶν βλεμμάτων τοῦ πατρὸς των καὶ νῆα ἐκρηξίς καυστικῆς ὀδύνης τοῖς ὑπηγόμενοι θρή-νους σπαράσσοντας.

— Ἄχ πατέρα μου. Δὲν μάς μιλάς; μάς φεύγεις, τὸ βλέπουμε; μάς φεύγεις. Καὶ μεῖς δὲν σὲ ζουθήσκαμε, καὶ μεῖς δὲν σὲ κυτάξκαμε. Ἄχ! Γιατί

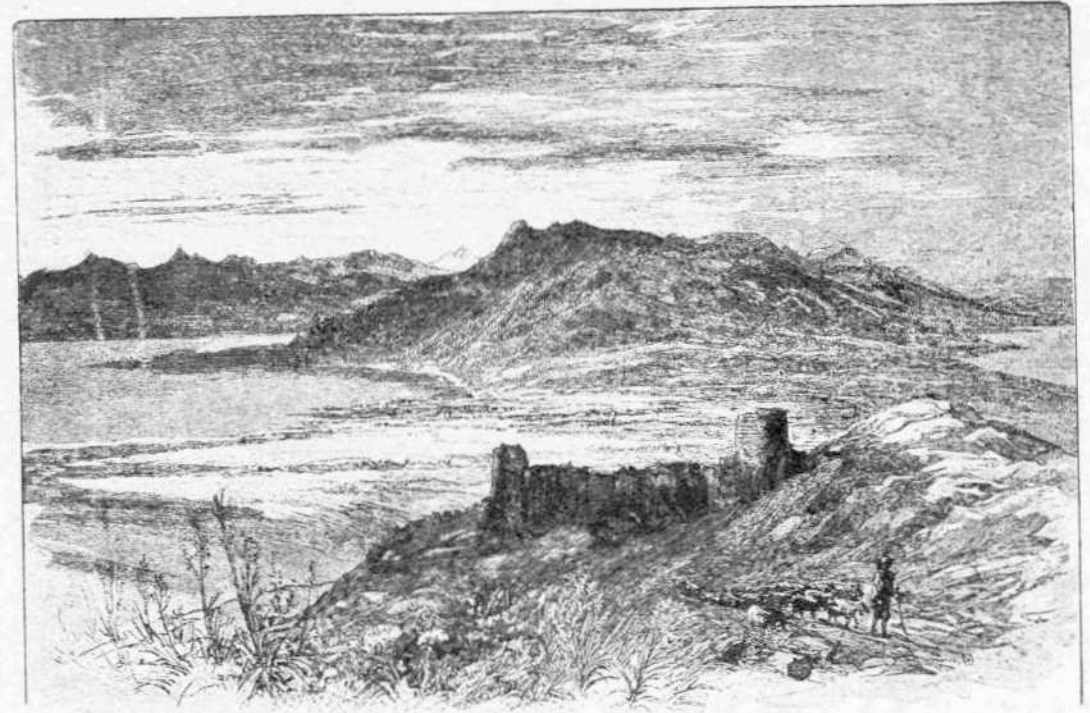
νὰ μὴ μάς ἔχῃς κοντὰ σου; γιατί νὰ μὴ σὲ παρασταίκοι τὰ παιδιά σου; Δὲν θὰ σὲ ἀρίναμε νὰ ἀρρωστήσης, δὲ θὰ σ' ἀρίναμε νὰ μάς φύγῃς. Γιατί ἐμεῖς νὰ σ' ἀφήσουμε μοναχὸ γλυκὲ πατέρα;

Μεθ' ὅλην τὴν μικρὰν ἡλικίαν των, κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι χαράσσονται ἀληθμονή-τοι εἰς τὴν ψυχὴν ἐννόησαν, ὅτι τὸν εἶχον ἀμελήσει τὸν ἔρημον αὐτὸν πατέρα, ὅτι δὲν τὸν ὑπεστήριζαν, ὅσον ὤφειλον ἐν τῷ μαρτυρίῳ του, ὅτι οἱ θησαυροὶ τῆς ἀγάπης των, κρυπτόμενοι θαμμένοι ἐντὸς τῶν μικρῶν καρδιῶν των ἔμειναν ἄγονοι, ἄχρηστοι διὰ τὴν ταλαίπωρον ἐκείνην τὴν ἐν ἀυχμῷ καρδίαν τοῦ πατρὸς, ἥτις τόσον ἐδίψα στοργὴν.

Οὕτω δυστυχῶς συμβαίνει πάντοτε. Ἀγαπῶμεν ἀληθῶς, θερμῶς τοὺς γονεῖς μας, ἀλλ' ἀμελοῦμεν καθ' ἑκάστην πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως καθιστῶμεν τὴν ἀγάπην μας ἐνεργόν, ὅπως παρέχωμεν αὐτὴν ζωογόνον, ἀναληπτικὴν, τονοῦσαν τοὺς κελούς μας γεννήτορας. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνοι ἐν τῇ αἰωνίᾳ, τῇ ἀτελευτήτῳ ἐγκαταλείψει ἑαυτῶν, ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι γίνονται πρὸς ἡμᾶς φορτικοί, ὅτι μάς βαρύνουν, συμπτύσσονται, ἐξαφάνιζονται, ὡς τὰ θετραυσμένα, σκευὴ ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ἀντλήσωμεν χρησιμότητα ἐν σκοτεινῇ τινι γωνίᾳ, καὶ καταλαμβάνουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον χωρὸν ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν, ἡμεῖς ἀμβλυωποῦμεν πρὸς τὴν θυσίαν τὴν μαρτυρικὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δύσει τοῦ βίου ἡ στοργὴ ὑπαγορεύει εἰς τοὺς γεννήτορας καὶ δὲν ἐνθυμούμεθα, οἱ ἔχοντες ἐτι τόσα ἐφ' ἑαυτῶν ζωῆς, ὅτι πολὺ ὀλίγος ὑπολείπεται εἰς αὐτοὺς χρόνος, ὅπως ἀπολαύσουν τὴν τροφὴν τῆς ἀγάπης μας. Καὶ ὅταν τοὺς ἐξαφάνισῃ ἄφ' ἡμῶν ὁ μηδενισμὸς, τότε μόνον βλέπομεν πόσῃν ἡ ἀφροντισία ἡμῶν τοὺς ἀφῆρασε χαρὰν ἐν τῷ κόσμῳ, πόσῃν τοὺς ἐστέρησε παραμυθίαν. Ἄλλ' εἶνε ἀργὰ πλέον· καὶ οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ συνειδήσις, ὅτι τοὺς ἀφῆραμεν διψῶντας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πόνου μας, ὅτι παρελείπομεν νὰ στρέψωμεν πρὸς αὐτοὺς μικρὸν ῥύακα ἀπὸ τοῦ ἀειρροῦ ποταμοῦ τῆς ζωῆς, διὰ τοῦ ὁποίου μάς ἐζωογόνησαν ἐκεῖνοι.

Ἐνῶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀλγεινῶν τούτων ἐλέγχων γονυκλινῆ θρηνοῦν τὰ τέκνα του, γοργώτερον διώκεται ἡ ζωὴ ἀπὸ τοῦ συντετριμμένου ἐκεῖνου σώματος. Παλαίουσα καὶ ἀποσυρομένη βῆμα πρὸς βῆμα κατέλιπεν ἤδη τὰ ἄκρα παγερά. Τοῦ καρποῦ τῶν χειρῶν αἱ ἀρτηρίαι ἐπαυσαν σφίζουσαι ὑπὸ τὴν ὄθησιν τῆς ζωῆς· καὶ συγκεντροῦται αὐτὴ, ὡς ἐν ὑστάτῃ γραμμῇ, ἐν τῷ κορμῷ ἀμυνομένη ἀπὸ τῆς καρδίας, με τοὺς ἀτόνους, τοὺς βραδείς παλλμούς, ὡς ὑστάτας πυροκρατήσεις ἀλισκομένης πόλεως, τὴν ὁποίαν κατέλιπον ἤδη τὰ μέσα τῆς ἀμύνης.

Ἦδη καταδύεται ὁ ἥλιος. Αἱ ὑσταταὶ αὐτοῦ ἀκτῖνες περιβάλλουν τὴν ἀπὸ τοῦ τοίχου ἀπέναντι τοῦ θνήσκοντος ἀνηρημένην μικρὰν δαχτυλοτυπίαν, τοῦ πατρὸς του τὴν εἰκόνα· καὶ ὑπὸ τὸ φίλημα τῶν ἀκτῖνων τούτων τοῦ ἐκπνέοντος φωτὸς σελαγίζει ἡ προσφιλὴς ἐκείνη μορφή τοῦ πατρὸς, ὡς ἀπὸ ὑπερτάτης χαρᾶς, ὅτι θὰ δεχθῇ τὸ τέκνον του. Καὶ τοῦ Κίμωνος οἱ ὀφθαλμοὶ ἐνέχοντες ἐτι ὅλην

Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου

τῆς ζωῆς τὴν ἑκφρασιν μένουσιν προσηλωμένοι ἐπ' αὐτῆς, ἐνῶ τὰ χεῖλη κινοῦνται πάντοτε ἐλαφρῶς, ἀδιοράτως, ψιθυρίζοντα λόγους, τοὺς ὁποίους μόνος ἀκούει Ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνονται.

Ἡ ἡμέρα, ἐκπνέει ἤδη. Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἔμπλεος γλυκύτητος ἀνεκφράστου τῆς ὥρας ταύτης τοῦ λυκόφωτος, τῆς μελαγχολικῆς οὐδοῦ τῆς νυκτὸς, πλημμυρεῖ διὰ τοῦ ἀναπεπταμένου παραθύρου τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀγωνιῶντος. Μεμονωμένη πύκνη, ἡ ὁποία σκίπει τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας, διαχέει, ὡς λίθων, ὑπὸ τὴν πνοὴν ἐλαφρῆς αὔρας, τὸ ἄρωμα τῶν ῥητινωδῶν δακρῶν τῆς. Καὶ ἀπὸ τοῦ φυλλώματος αὐτῆς ἐσμὸς στρουθίων, τὰ ὁποῖα περισυνέλεξεν ἐκεῖ τῆς νυκτὸς ἡ προσέγγισις τονίζει ὕμνον ἐσπερινόν, λικνιστικὸν ἔσμα πρὸς τὴν παραδιδόμενην εἰς ὕπνον δημιουργίαν.

Αὐτὴν τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Θεός, ὅπως μετακαλέσῃ τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν γαλήνιον ψυχὴν.

Δύναμις ἀκατάληπτος διέτρεξε πρὸς στιγμὴν τὸ σῶμα του τὸ παράλυτον. Κατώρθωσε νὰ ὑπεγερεθῇ· ἐνῶ δὲ τὰ τέκνα του τὸν ὑπεστήριζον ἠδυνήθη τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ τείνῃ ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς του, ὡς πρὸς ἐναγκαλισμὸν.

Καὶ ἐν ἀκραιῇ τὸ μελανέρυθρον ἐκεῖνο χρῶμα τοῦ προσώπου ὑπεγώρησεν ἐξαφάνισθῆν· ὠχρότης λευκῆ, ὡς κηροῦ διεχύθη ἐπὶ τῆς μορφῆς του καὶ κατέπεσε ἐπὶ τῆς ἀγκάλης τῶν τέκνων του. Ἡ ψυχὴ εἶχεν ἤδη περυγίσει διὰ τοῦ αἰθέρος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρράστου γλυκύτητος τοῦ λυκόφωτος τοῦ φθινοπωρινοῦ.

Παράδοξον μεταμόρφωσιν συνετέλεσεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ νεκροῦ ὁ θάνατος.

Οἱ μῆς, τοὺς ὁποίους εἶχε συσπάσει καὶ διαστρέ-

ψεῖ ἡ ἀποπληξία ἐχάλασαν· ἡ μορφή ἀπέκτησε πάλιν τὴν εὐγενῆ ἑκφρασιν τῶν καλῶν τοῦ Κίμωνος χρόνων, καὶ τὴν γυδακίότητα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποτυπώσει ἐπ' αὐτῆς ἡ αἰνοποσία, ἀπέπλυσε τοῦ θανάτου ἡ πνοή. Ἡ περυγίσασα ψυχὴ ἀπετύπωσε ἐν νέου ἐπὶ τοῦ νεκροῦ ἐκεῖνου προσώπου τὴν ἀνταύγειαν τοῦ ἡμέρου τοῦ γλυκυτάτου κάλλους τῆς. Μόνῃ ἡ ἑκφρασις τοῦ ἄλλους τοῦ ἀνηκέστου, τὸ ὁποῖον ἀπέπνιγε τὴν καρδίαν του κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ μαρτυρίου του, εἶχεν ἐπανθῆσει ἐπὶ τῶν συνεσπασμένων χειλέων του, ὑπὸ τύπον ἀλγεινοῦ σιωπηλοῦ παραπόνου διὰ τὴν ἀδικίαν, ἡ ὁποία συνέτριψε τὸν βίον του.

Τὰ ὄφρανα ἐρρίφθησαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ τὸν κατεφιλον καὶ τὸν ἐδρόσιζον διὰ τῶν δακρῶν των, ἐνῶ οἱ λυγμοὶ ἀπέπνιγον τοῦ σπαραγμοῦ των τοὺς ἀσυναρτήτους λόγους.

Καὶ περιβάλλον διὰ τῶν βραχιόνων του τὴν προσφιλὴ κεφαλὴν ὁ Φαίδων, ὑπὸ τὸ κράτος ἑκφρονος διαταγμοῦ.

— Τὸ πιστεύεις, ἀδερφοῦλα μου, σὺ, πῶς τὸν ἐχάσαμε τὸ γλυκὸ μάς πατέρα; Τὸ πιστεύεις;

— Ὅχι, Φαίδων μου, ὄχι, ἀδερφοῦλι μου, δὲν εἶν' ἀλήθεια. Δὲν θὰ μάς ἀρήσῃ ὁ πατέρας μας ἐστὶ μονάχα τὰ παιδιά του.

Καὶ προσεπάθουν ἀκόμη νὰ τὸν βοηθήσουν· νὰ ὑπεγείρουν τὸ σῶμα τὸ νεκρωθῆν. Καὶ διὰ τῶν χειλέων των ἀνέζητουν πνοὴν ἐπὶ τοῦ παγωμένου ἐκεῖνου σώματος.

Πόσον, τῷ ὄντι, δεινὸς τῶν μεγάλων κρίσεων τῆς ψυχῆς μύστις εἶσαι, ὦ ἀθάνατε τραγικέ! Πῶς διείδες τὸ ἔμρυστον τῆς ἀμφιβολίας τοῦ ταλαίπωρου ἀνθρώπου, ἀντιτάσσοντος πρὸ τῆς ἀμετακλήτου συμφορᾶς τὸν διαταγμὸν, τὴν αὐταπάτην, τὴν ἰλιπίδα. Διὰ

τοῦτο ἐνῶ θέτεις εἰς τὸ στόμα τοῦ παράφρονος βασιλέως τοὺς ἀπέλιπιδας λόγους τῆς ἀμετακλήτου βεβαιότητος, «*Εἶναι νεκρὰ γνωρίζω ἐγὼ νὰ διακρίνω τοὺς ζῶντας ἀπὸ τῶν νεκρῶν, εἶναι νεκρὰ ὡς τὸ χῶμα*» μᾶς τὸν παριστάς ἐν τούτοις τὸν ἀτυχῆ πατέρα, λαμβάνοντα ἀνὰ χεῖρας κάτοπτρον καὶ ἀναζητοῦντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κρυστάλλου τὴν ἀνύπαρτον πνοὴν τῆς Κορδηλίας του!

Τίς κατὰ τὰς ἀληθμονήτους ἐφόδους παρομοίας ὀδύνης, τὰς ἀνηκέστους τῆς ψυχῆς τραγωδίας, τίς πρὸ τῆς ἀναμφισβήτητου ἐν τούτοις σφραγίδος τοῦ θανάτου προσφιλοῦς ὑπάρξεις δὲν ἐπεκαλέσθη ἐπὶ πολὺ μὲ γονυκλιῆ τὴν ψυχὴν, τὴν ἀρωγὴν τοῦ δισταγμοῦ, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀμφιβολίας;

ΚΑ'.

Εἶναι νύξ. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου κατὰκειται, ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς κλίνης του, τοῦ Κίμωνος ὁ νεκρὸς, κεκαλυμμένος διὰ σινδόνος κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον, σινδόνος ῥυπαρᾶς, τετριμμένης, διὰ τῶν πτυχῶν τῆς ὁποίας διαγράφεται κάτωθεν αὐτῆς συγκεχυμένον, ἀόριστον, τοῦ λειψάνου τὸ σχῆμα. Ἡ γυνή, ἥτις ἐπεφορτίσθη νὰ ἀγρυπνήσῃ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ, βέγγει ἐπὶ καθίσματος ἐν τῷ συνεχόμενῳ δωματίῳ, καὶ μόνα ἐκατέρωθεν τοῦ πατρὸς ἀγρυπνοῦν τὰ ὄφρανά του, τῶν ὁποίων τὴν περιχλῆ μωρρὴν φωτίζει τὸ κατάρυθρον ῥῶς δύο βαθυκυτρίνων κηρίων, ἐστημένον ἐπὶ γλοιοδῶν ζυλίνων σακμίων, ἅτινα εἶχε δανείσει ὁ γείτων οἰνοπώλης.

Ἐν ἀταξίᾳ καὶ συμφορμῷ εὐρίσκονται παρεριμμένα, ἀχρηστά ἐπὶ τοῦ παραθύρου, ἐπὶ τῆς ῥυπαρᾶς τραπέζης, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὰ ὄπλα τῆς ὑστάτης τῆς ἀγωνιώδους κατὰ τοῦ θανάτου πάλης. Ποτήρια καὶ κύβητοι ἡμιπλήρη φαρμάκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιπλέει πληθὺς πνιγμένων μυϊῶν, ἐνῶ ἔτε-
ραι ἐπικάθηνται πυκναὶ ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων κοιλιαρίων. Ἀντισπασμωδικὰ ἔδω, ἀναληπτικὰ ἐκεῖ, μὲ τὴν βραεῖαν τοῦ μόσχου ἀποφορὰν κυριαρχοῦσαν, ἀναδίδοντα ἐν συμμιξίᾳ ἀπὸ τῆς φαρμακείου.

Καὶ κατάκεινται χαμαὶ συναπισμοὶ διάβροχοι, βᾶκη αἱματωμένα, καὶ παρὰ τὴν κλίνην λεκάνη τεθραυσμένη ἐντὸς τῆς ὁποίας κινοῦνται ἐτι ἀπὸ τῆς ζῶσαι αἰ βδέλλαι, διὰ τῶν ὁποίων εἶχον προσπαθήσει νὰ πολεμήσουν τὴν θανατηφόρον συμφορῆσιν, ἐξεμοῦσαι βραδέως τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον εἶχον ἀπορροφήσει, σχηματίζουσαι ἐρυθρὰς αὐλακὰς ἐπὶ τῆς λεκάνης καὶ κολυμβῶσαι ἐντὸς τῆς μελανερύθρου τῆς πολτώδους ὑποστάθης του. Ὅλα τὰ ὑπολείμματα τῶν τελευταίων λειτουργιῶν τῆς θραυσθείσης ζωικῆς μηχανῆς, ὅλα τῆς ἐπιστήμης τὰ ὄπλα, ἐν συμφορμῷ, ἐν ἀταξίᾳ, ῥυπαρὰ, ἀπόζοντα.

Καὶ τῶν λιπωδῶν κηρίων ὁ καπνὸς, ἀνέρχεται πρὸς τὴν ὀροφὴν καὶ συμπυκνοῦται ἐν τῷ στενῷ θαλάμῳ μέλας, παχύς, πυκνός· τὸ δὲ ἐρυθρὸν ῥῶς τῶν δύο θρυαλίδων διαφάνεται διὰ τῆς πλημμύρας τοῦ καπνοῦ τούτου, ὡς ἐν μέσῳ πυκνῆς οὐμίχλης.

Τὰ ἀντικείμενα συγχέονται ἀόριστα ὑπὸ τὸ περι-
κάλυμμα τοῦ βευστοῦ, τοῦ σκοτεινοῦ τούτου πέπλου.

Καὶ τὴν φλεγμαινοῦσαν ὀδύνην τῶν ὄφραων ἐντείνει ἀλγεινὸν συναίσθημα καύσεως τῶν ὀφθαλ-

μῶν, τῆς ῥινόσ, τοῦ λάρυγγος, συναίσθημα ἀφόρητον ταχικῆς καὶ πικρᾶς γεύσεως, ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τῶν πυκνῶν τούτων ἀναθυμιάσεων.

Τὰ βλέμματά των ἀκίνητοῦν, ἐν διαρκεί, ἀμεταπτώτῳ προσηλώσει ἐπὶ τοῦ στοργγύλου ἐκείνου σχήματος, διὰ τοῦ ὁποίου κάτωθεν τῶν πτυχῶν τῆς ῥυπαρᾶς ὀθόνης διαγράφεται τοῦ πατρὸς ἡ κεφαλή. Καὶ ἀντλοῦντα θάρρος ἐκ τοῦ πόνου των θέλουν νὰ ἴδουν, νὰ προσατενίσουν ἐτι ἐπ' ὀλίγον τὴν μωρρὴν ἐκείνην τὴν μαρτυρικὴν ἀποσύρου ὡς ἐκ σιωπηρᾶς συνεννοήσεως τὴν ὀθόνην καὶ πίπτουν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νέου παροξυσμοῦ τοῦ ἄλγους τὸ ὁποῖον τὰ κατακκίει. Ἄλλ' ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ ῥόγγος, ὡς ἀπὸ ἀγωνιώντος, ὡς ἀπὸ στόματος πνιγμένου ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ νεκροῦ, ἐκ τῶν ἐν τῷ θώρακι ἐν ζυμῶσει ὑγρῶν.

Τότε αἱ μικραὶ αὐταὶ ὑπάρξεις, μόνοι τοῦ θανάτου παραστᾶται συνεσχέθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐνηγκαλίσθησαν μετὰ φρίκης σφικτά. Τὴν λύπην ἐνάρκωσε πρὸς στιγμὴν κυρίαρχον ἐπὶ τῶν τρυφερῶν καρδιῶν των τὸ αἰσθημα ἀλογίστου, παράφρονος ῥόβου.

— Ἀχ, φοβοῦμαι, τρέμω, Φαίδων μου, ἐψυθί-
ρισεν ἡ Θάλεια καὶ ἐκρυψε τὴν κεφαλὴν τῆς εἰς τὸ στήθος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, ἐνῶ ὁ κτύπος τῶν καρδιῶν τὰς ὁποίας εἶχε ἀλώσει ὁ τρόμος, διέσειε τὰ μικρὰ των σώματα.

Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντα διὰ φωνῆς πεπνιγμένης.

— Σιωπὴ, σιωπὴ, ἀδερφοῦλα μου· τί ἡμπο-
ροῦμε νὰ ροθήθοῦμε κοντὰ στὸν πατέρα μας; ποῖος μπορεῖ νὰ μᾶς κἀνὴ κακὸ μπροστὰ του;

Καὶ ἐσίγησεν ἐκείνη ἐξακολουθοῦσα νὰ σφίγγῃ ἰσχυρῶς τὴν χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Ἦντλουν ἀμφοτέρωθι θάρρος ἐν τῇ σπασμωδικῇ ἐκείνῃ περιπτώξει.

Οὕτω διέρρεον αἱ ἀτελεῦτητοι ὦραι τῆς ἀλγεινῆς νυκτός. Καὶ τὰ δύο βαθυκίτρινα κηρία ἐξηκολούθουν συμπυκνοῦντα τὸν μέλανα καπνόν, καὶ φωτίζοντα ἀμυδρότερον ἐτι τὸν νεκρικὸν θάλαμον, διὰ τοῦ ἀλαμποῦς, τοῦ ἐρυθροῦ φωτός των, ἐνῶ διέρρεον ἐπὶ τῶν γλοιοδῶν σακμίων τὸ λίπος καὶ πνιγροτέρα, καυστικώτερα καθίστατο ἡ εἰσπνοὴ τοῦ πεφορτισμένου ἀναθυμιάσεων ἀέρος.

Ὅταν ἡ γυνή, ἡ ὁποία εἶχε κοιμηθῆ βαθύτατα εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, εἰσῆλθεν εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον, τὰ κηρία εἶχον κατακαλωθῆ καὶ αἱ πρῶται ἡλιακαὶ ἀκτίνες εἰσέδουν ἄνοιξι ὠχραὶ διὰ τοῦ κλειστοῦ παραθύρου, διαπερῶσαι μετὰ κόπου τὴν ἀτμοσφαιρὰν τοῦ μέλανος καπνοῦ.

Τὰ παιδία ὑπνωττον. Ἐπὶ τῶν τρυφερῶν ἐκείνων ὀργανισμῶν εἶχον ἐπιβληθῆ κυριαρχικαὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως. Καταπεποιημένα, συντετριμμένα ὑπὸ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς μακρᾶς ἀπνίας ἐκοιμῶντο ὑπνον ἤρεμον, ἀδιατάρακτον, μὲ τὰς μικρὰς κεφαλάς κεκλιμένας ἐπὶ τῆς νεκρικῆς στρωμνῆς, ἐρ' ἡς ὑπνωτ-
τεν ὁ πατὴρ των.

Ὅτ' ἔλεγέ τις βλέπων τὸν γαλήνιον ἐκείνον ὑπνον μὲ τὴν ἀναπνοὴν τὴν ἤρεμον, τὴν κανονικὴν, ὅτι ἀφρόντιδα, ἤσυχα τὰ ἐλίκνιζεν ἡ πεποιθήσις, ὅτι ὑστάτην ἐκείνην νύκτα φρουρεῖ ἀκόμη παραστᾶτις τὸν ὑπνον αὐτῶν ἡ στοργὴ τοῦ πατρὸς.

ΚΒ'.

Τὴν αὐτὴν πρῶϊαν ξένος τις τὸν ὁποῖον τὸ ὑψηλόν, τὸ ζωηρωτάτου ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ φέσιον κατήγγελλεν ὡς προερχόμενον ἐξ Αἰγύπτου ἐπλανᾶτο ἀμέριμνος εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐφαίνετο ἐκ τῆς ἐκπλήξεώς του, ὅτι ὦρας μόνον ἤριθμει ἢ ἐν Ἀθήναις διαμονὴ του· διότι ἴστατο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸ τῶν δημοσίων μνημείων, πρὸ τῶν προθηκῶν τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, τὰ πάντα περιεργαζόμενος καὶ ἀποθαυμάζων.

Προφανῶς ἦτο ἐκ τῶν βισπαλαιστῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ ταπεινοτάτων ὀρμώμενοι, ἐκπατρίζονται εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ἐκεῖ δι' ἐργασίας ἐπιμόχθου δημιουργοῦν ἐν τῇ ξένη περιουσίαν.

Δὲν ἦτο ἐτι πενητηκοντούτης· ἀπλοῖκός τοὺς τρόπους, ἄξεστος. Ἡ ἀκαλαίσθητος περιβολὴ τοῦ ἐμαρτύρει, ὅτι ἡ κομψότης κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἐξυπηρετεῖτο διὰ τῆς μερίμνης, νὰ δείξῃ καὶ καλά, ὅτι τὸ ἔχει τὸ δικό του. Στιβάλια ἐκ στίλβοντος δέρματος, περισκελῆς εὐρεία, μὲ πολυχρόμους ραβδώσεις, γιλέκον ἐκ παχυτάτου ἀστρακῆ, ἀπὸ τῶν θυλακίων τοῦ ὁποίου ἤρτητο χονδροτάτη χρυσῆ ἄλυσος ὠρολογίου, μὲ σωρείαν δακτυλίων καὶ σφραγίδων ἀνηρητημένων ἀπ' αὐτῆς, σάκκος στακτοχρόου καὶ λαίμοδετης πλατύς, ἀνοικτοκύανος, μὲ λευκὰ στίγματα.

Παρορωμένης ὁμως τῆς χυδαιότητος τοῦ καλλωπισμοῦ τούτου ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, φυσιογνωμίας ἀγαθωτάτης, ἐλκούσης ἀμέσως τὴν ἐμπιστοσύνην.

Ἐφαίνετο ὅτι ἡ τὸ πρῶτον ἐβλεπε τὰς Ἀθήνας ἢ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἐκπατρισθῆ. Τόσον ὅλα ἐνεποιῶν εἰς αὐτὸν εὐφρόσυνον κατάπληξιν.

Ἄλλὰ περίστασις ἀπροσδόκητος ἀπεδίωξεν αὐτοστιγμὴν τὴν φαιδρὰν ταύτην διάθεσιν τῆς ψυχῆς του. Διήρχετο τὴν ὁδὸν Σταδίου, καθ' ἣν στιγμὴν μικρὸς ἀγυιόπαις ἐκόλλα ἐπὶ τῶν τοίχων, προσκλητήρια κηδείας. Χωρὶς νὰ γνωρίζῃ διατί, ξένος αὐτός καὶ οὐδένα γνωρίζων ἐπλησίασε νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ κηδευομένου, μετὰ τῆς ματαιοσκόλου ἐκείνης περιεργείας, μεθ' ἧς τὰ πάντα παρακολουθοῦν οἱ πλανώμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς χωρὶς οὐδεμίαν ἐργασίαν νὰ τοὺς ἀπασχολῇ.

Ὅταν ἀνέγνωσε τὸ ὄνομα Κίμων Ἀνδρεάδης ἡ φαιδρότης ἀπέπη ἀπὸ τῆς ῥοδίνης μωρρῆς του, ὠχρότης θανάτου ἐπεχύθη ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἐξερράγη εἰς θρήνους ὑπὸ τὸ κράτος θλίψεως βαθείας, ὡς ἂν εἶχεν ἀναγνώσει τὸ ὄνομα πατρὸς ἡ ἀδελφοῦ εἰς τὸ τεμάχιον ἐκείνου τοῦ χάρτου οὐδὲ προσεῖχε ποσῶς εἰς τὴν ἀπορίαν τῶν περιέργων οἱ ὁποῖοι τὸν περιεκύκλωσαν. Ἐρρίφθη μόνον εἰς ἀμαξάν διερχομένην, ἐξηντλημένος, ἐπαναλαμβάνων τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς οἰκίας τοῦ Κίμωνος.

Ὅταν διὰ μέσου τῶν σχολίων τῶν ῥυπαρῶν κάτωθι τῆς Ἀκροπόλεως ὁδῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων συνεκλονίζετο καὶ ἀνεπήδα ἡ ἀμαξά ἐφθασεν εἰς τὴν θύραν τοῦ περιφράκτου οἰκοπέδου, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ δύο ἀνώγεια δωμάτια τὰ ἀποτελοῦντα τὴν κατοικίαν τοῦ Κίμωνος, ἡ καρδιά του ἐρράγη ἐπὶ πλέον. Καὶ κλαίων ἐψυθίριζεν

— Ἀχ! ἔτσι δυστυχισμένος, σ' αὐτὸ τὸ χάλι εἶχες καταντήσει, ἐνῶ ἐγὼ ἐκεῖ στὰ ξένα ἔγεινα ἀνθρώπος καὶ δὲ μοῦ ἔλειπε τίποτα; Σ' αὐτὸ τὸ χάλι; Γιατί νὰ μὴ μοῦ τὸ πῆ ἡ καρδιά μου, ὅσο ἦταν καιρὸς; Γιατί νὰ μὴν τὸ συλλογιστῶ πῶς μπορούσε νὰ γείνη ἓνα τέτοιο πρᾶγμα; Καὶ τὸ βάστηξε αὐτὸ ὁ Θεός; Τὸ βάστηξε;

Καὶ οἱ θρήνοι του ἐγίνοντο ἐτι μᾶλλον διάτροι, ἐνῶ ἀνήρχετο τὰς βαθμίδας τῆς σαθρᾶς, τῆς κλονιζομένης ζυλίνης κλίμακος.

Ὁ νεκρικὸς θάλαμος εἶχεν ἤδη εὐπρεπισθῆ καὶ τοῦ Κίμωνος ὁ νεκρὸς ἐναποτεθῆ ἐν τῷ πενιχρῷ φερέτρῳ. Τὰ τέκνα του ἔκλειον ἐκατέρωθεν, ἐνῶ ὁμιλος γυναικῶν ἐκ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ μικροπόλει τῆς κοινῆς μάνδρας συνοίκων ἐφλυάρουν χαμηλῆ τῇ φωνῇ.

Ὅταν εἶδε τὸν νεκρὸν τοῦ Κίμωνος ὁ ξένος ἐρρηξε διάτρον κραυγὴν ἄλγους καὶ ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ φερέτρου, βαινὼν αὐτὸν διὰ τῶν δακρυῶν του καὶ φιλῶν παραφόρως τὰς χεῖρας τοῦ νεκροῦ. Καὶ ἐμονολόγει θρηνῶν. Ποῖος τάχα νὰ τοῦ τὸ ἔλεγε; γι' αὐτόν, μοναχὰ γι' αὐτόν ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ποὺ κύλισαν ἀπὸ τότε, τὸν τράβηχε ἡ καρδιά του στὴν πατρίδα· μοναχὰ γιὰ νὰ τὸν εὕρῃ νὰ τοῦ φιλήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ χεῖρα πρὶν πεθάνῃ ἔσκισε τὴν θάλασσα. Κ' ἐλόγιαζε νὰ τὸν εὕρῃ δυνατὸ, εὐτυχισμένο, τιμημένο ὅπως τᾶξιζε· καὶ νὰ τὸν κἀνῃ νὰ χαρῆ ἡ χρυσῆ καρδιά του, ποῦ θὰ ἔβλεπε, ὅτι ἔπιασε τόπο τὸ καλὸ ποῦ τοῦ καμὲ.

Καὶ στρέφων πρὸς τὰ θρηνοῦντα τέκνα τοῦ Κίμωνος, τὰ ὁποῖα τὸν προσέβλεπον μετὰ περιαλγούς ἀπορίας, προσεπάθει νὰ τὰ παραμυθήσῃ διὰ φράσεων ἀξέστων, βαναύσων τὴν περιβολὴν, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἐνεῖχον ὅλην τὴν εὐγλωττίαν τοῦ πραγματικού ἄλγους, τοῦ καυστικοῦ πόνου τῆς ψυχῆς του.

Καὶ τὰ παρεκάλει νὰ τὸν ἀφήσουν κι' αὐτόν νὰ γονατίσῃ σὲ μιὰν ἄκρη, μπρὸς στὰ ποδάρια τοῦ πατέρα τους, νὰ τὸν κλάψῃ μαζὺ τους τὸν ἀγιασμένο.

Καὶ μόνον ὅταν τὸν ἤρώτησαν, μήπως ἦτο κανεὶς ξενητεμένος συγγενῆς ἐξεδήλωσε στενοχωρίαν. Ὅχι, εἶπεν ἐπὶ τέλους· δὲν τὸν εἶχε τίποτα. Τὸ ψωμί του μοναχὰ ἔφαγε ἓναν καιρὸ γιὰ χρόνια. Ἦταν ὑπέρτης του, ὅταν ἦταν ἀκόμα, παιδάριο πὲς, μὲ ἓνα γαλόνι ὁ πατέρας τους. Καὶ εἶδε πολλὰ, πάρα πολλὰ κατὰ ἀπ' αὐτόν. Καὶ ὅταν ἐξενιτεύτηκε κ' ἔκαμε χρόνια στὴν Ἀφρικὴ βαθεῖα στὸ Σουδάν, ἓνα μοναχὰ εἶχε καὶ μὴ νὰ κατεβῆ μιὰ φορὰ στὴν Ἀλεξάνδρα, νὰ μπῆ σένα βαπόρι νὰ ρθῆ νὰ τὸν βρῆ. Κ' ἡ μοῖρα του ἦταν γραφτὸ νὰ τὸν εὕρῃ μὲ σταυρωμένα τὰ χεῖρα, μὲ τὰ μάτια κλειστά.

Εἰς τὰ τέκνα τοῦ Ἀνδρεάδης, ἐν τῇ μονῶσει των, ἐν τῇ παγερᾷ ἐρημίᾳ πάσης στοργῆς ἦτο βάλσαμον παραμυθίας ἡ συμμετοχὴ αὐτῆ τοῦ πόνου των παρὰ τοῦ ἀγνώστου τούτου, ὁ ὁποῖος ἔκλειε μετ' αὐτῶν τὸν λατρευτὸν πατέρα των· καὶ συνεσπειρώθησαν παρ' αὐτῶ μετ' ἐμπιστοσύνης, μετὰ συμπαθείας, ὡς ἂν ἦτο προσφιλῆς οἰκεῖος, ὁμαιμος, τὸν ὁποῖον ἔλεων αὐτὰ ὁ Θεὸς ἐπέμφε μακρόθεν διὰ νὰ μερισθῇ τὸ ἄλγος των.

Τότε εκείνος μετά δειλίας άνεκφράστου τοίς εζήτησε να του δώσουν την κατηγορία να τον θάψη αυτός όπως του πρέπει τον πατέρα τους, που ό,τι κι' αν έχη σ' αυτόν το χρεωστούσε.

Άλλ' είχε ήδη αναθέσει την περί τούτου φροντίδα εις τον έπιστάτην ό διευθυντήν του Λυκείου του Φαίδωνος έκτελών προηγουμένην έντολήν του λοχαγού Βράγκα επί τη προύψει τής ένδεχομένης ταύτης καταστροφής, την όποιαν ό άπών εκείνος φίλος δέν έκρινεν άπίθανον.

Η άποποίησης αυτή επέτεινε την θλίψιν του ζένου, όστις δέν ετόλμησε να επαναλάβη την παράκλησιν του· αλλά καθήσας παρά τους πόδας του νεκρού έκλαιεν έν σιγή.

[Έπειτα συνέχισα]

EMMANOYHΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Η ΝΥΧΤΕΡΙΔΑ

Άμα νυχτώσει έφεξε για τ' άγριο νυχτοπούλι Που έχει μεμβράνες για φτερά και τρίχες για πουπούλι. Μέν' απ' τες βραδιές του τες σπυλιές ξεβγαίνει ν' άρμενίση. Χωρίς άπάνου σε δαντρί ποτέ του να καθίση.

Φέρνει όλο γύρους και χτυπή τ' άγκιστρωτά φτερά του, Πότε ψηλά πηγαινόντας και πότε κάτω κάτω' Και μοιάζει πλάνητα τυφλό που εμπρός όπισω τρέχει' Γιατ' είδε ζάφνου λίγο φως, κι' άνασασμό δέν έχει.

Με φρίκη όλοι τó ψεύγουνε, με φόβο τó κυτάνε Γιατί στ' ανθρώπου τά μαλλιά τά νύχια του κολλάνε. Μ' αν μες σε σπίτι ποτέ μηδέν έχει πιά έλπίδα... Ώψασε ή ώρα του ή στερνή!.. Καυμένη νυχτερίδα!

B. Γ. ΣΤΕΦΕΛΙΔΗΣ

ΧΑΛΑΣΕ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Ένα από τά έπισημότερα οικογενειακά συμβούλια, εις τά όποια έτυχε να είνε πρόεδρος ή κ. Ζωήτσα, είνε και τούτο, εις τó όποιον θα εισαχθή ό άναγνώστης.

Η έκτακτος σπουδαιότης και μεγάλη σημασία του συμβουλίου, είνε καταφανείς (εκτός χιλίων άλλων λεπτομερειών π. χ. τής άπουσίας των παιδιών και τής κυριακάτικης γούνας, ή όποία μόνον εις έκτάκτους περιστάσεις έδλεπε τó φως) και από την παρουσίαν του κ. Παντελάκη—άδελφού του μακαρίτου συζύγου τής κ. Ζωήτσας.

— Ναι. . . έλεγε συμπεραίνουσα και επιλέγουσα μετά τρώρων περίλειον δημηγορίαν· μόνη είμαι! τó παιδί μου δέν τó έχω για πέταμα. Ένας άνδρας, όταν δέν είνε άξιος να διατηρήση τó σπίτι του με άξιοπρέπεια και να περισέψη και τίποτα για τά γεράματα, δε λέγεται άνδρας. Κάθε φρόνημα κοπέλα πρέπει να τους απορεύγη· μάάλιστα όταν έχη και τóση προίκα, σαν τής Φωτεινίτσας μου· που μπορεί να πάρη τον καλλίτερο, χωρίς συλλογή

πολλά, έτσι με σκαλιχτά μάτια. Λοιπόν άφου ό Λάμπρος ξέπεσε και άφου στη ζωή του έκκαμε και τόσας τρέλλαις. . . .

— Θυμάσαι Ζωήτσα μου, που σηκώθηκε και πήγε και στον πόλεμο στα 78 εκεί κάτω. . . και χάλασε πάλε τó εμπόριό του και γύρισε λαθωμένος, μα πολύ εύχαριστημένος—γιατί έκκαμε τó χρέος του;

— Άκατάστατος άνθρωπος με κοντολογία και εγώ βρισκω, που δέν είνε για τή Φωτεινίτσα μου. Άν όλοι οι συγγενείς ήθε σύμφωνοι δηλ. αν θέλετε τó καλό τής Φωφώς μου, θ' άρέσετε τó σχέδιό μου: να διαλύσουμε όσω μπορούμε γρηγορώτερα αυτόν τον άρραβώνα, για να μη χάσουμε και μιá εύκαιρία περίφημη. . .

— Μά, θεία, αν τον αγαπή. . . αν. . . ετόλμησε να ψιθυρίση μιá φωνή άδύνατη, έτοιμη να σβεσθή, όπως είνε άδύναταις όλαις ή φωναίς, που μιλούνε για τον ίδιο δρόμον (ίσως γι' αυτό και δέν εύρίσκουν ήχώ).

— Άγαπή!!!! ποιός; καλέ ποιός; ή Φωτεινίτσα μου; ή Φωφώ μου; που την έδωκα τέτοια άνατροφή, που είμαι βέβαιη, όπως σε βλέπω και με βλέπεις, πως δε θ' άγαπήση τον άντρα της, παρά ύστερα από τά στερανώματα και τούτο άκόμα θα τó καλοσυλλογισθή;

— Καλέ εγώ δε ξέρω τó παιδί σου, Ζωήτσα μου! μόνη μη συγχίζεσαι. Δέν ξέρεις τó στόμα τής Άνθούλας; ό,τι φτάζει λέγει.

— Λοιπόν, τί λέτε;

— Βέβαια και πρέπει να χωρίσουνε. Έγώ ήθελα να σου τó πώ, άμα ή φωτιά τον κατάστρεψε τον Λάμπρο· μα πάλι συλλογισθήκα «έκείνη γνωστική είνε και τά περπούμενα τά ξέρει». Τώρα άφου ύπάρχει 'στη μέση και λόγος για καλό γαμπρό, θα είνε άθεοφοβία να τον χάσης μέσα από τά χέρια σου. Η τύχη δυό φοραίς δε χαμογελάει.

— Άχ ό καυμένος ό Λάμπρος! ή άπελπισία τον περιμένει! ετόλμησε να ψιθυρίση ή Άνθούλα, με κίνδυνον ν' ακούση φιλιππικούς τής κ. Ζωήτσας.

— Για να σε πώ! μη μοιρολογής άπάνου που διορθώνουμε τó ριζικό τής κόρης μου! γιατί ή γρίνια πάντα σε κακό βγαίνει.

— Ό καυμένος ό Λάμπρος!!!

— Καυμένος! να κάθεται να μιλή όλο για πολέμους και φρονικά!! απ' αυτά και απ' άλλα, κατάλαβα πως δέν είνε για τή Φωφώ μου και ύστερα πειά, που κήκε και τó μαγαζί του και κατεστράφηκε, αποκοίωσε ή καρδιά μου. Τώρα, τί λέτε όλοι σας; Στου μακαρίτη τον τόπο, του λόγου σου στέκισαι κ. Παντελάκη και ό,τι πής εκείνο θα γείνη.

— Έγώ τί να πώ, νύρη! έσύ, καλλίτερα από πανεπιστήμιον τά λόγια τά βγάζεις απ' τó στόμα σου. Μονάχα ένα γράμμα να φωνάζουμε τον παπα να μας κατασκευάση και μέσα ναχ η τó γράμμα: που τάχα τής τύχης δέν ήτανε αυτό τó συγγέσιο και 'μπορεί τά άστρικά τους να μην ταιριάξανε και όλο 'στό χειρότερο ή δουλειά του πάγει' ως δοκιμάση κι' άλλη τύχη ίσως. . . .

— Αυτό κύριε Παντελάκη δέν τó παραδέχουαι.

— Γιατί, νύρη: ήρώτησε σιγά σιγά ό κ. Παν-

τελάκης, μ' εκείνην την ροδισμένη στάσιν, που παίρνουν οι πτωχοί συγγενείς μπροστά στους πλουσίους.

— Γιατί; γιατί, τó όνομα τής Φωφώς μου ναβγή, πως είνε άτυχη!! Ένώ (και είνε παστρικά άλήθεια) άμα γεννήθηκε ή Φωφώ, ό μακαρίτης κινούργιος μπακάλικο άνοιξε.

Αυτό τó τελευταίον, τó ειπε με τóσην ταραχήν ή κ. Ζωήτσα, που λύθησαν ή κορδέλαις του λαϊμού και άνοιξε ή γούνα της και τώρα μ' αυτόν τον τρόπον, μπορούσε να αναπνήη πειό έλεύθερα.

— Όπως αγαπάτε κ. Ζωήτσα.

— Έγώ αγαπώ: να γραφή τó γράμμα και μέσα ναχ η λόγια προσβολευτικά άπως άφου είνε γεννημένος για φρονιάς, φρονιάς ως ζήση και ως πεθάνη. Άς πάγη 'στον πόλεμο να πολεμήση για τή σημαία του και ως έθροεύεται τους Βουργαρους που οι άνθρωποι δε σάγγανε τά πατρογονικά του. Μα ως μην πάρη 'στο λαϊμό του και ένα κορίτσι, που πρέπει εκείνο τó κορίτσι, παίρνοντας τέτοιον άνδρα, να ετοιμάση και τής χηρείς τά ρούχα μαζί με τά νυφικά. Και ή φωτιά που τους έκκαμε στάχτη, τιμωρία του θεού ήτανε, μα εκείνος σαν άθιος όπου είνε, δέν τó κατάλαβε. Κατάλαβατε; όλο τέτοια.

Η σύζυγος του κ. Παντελάκη, ήτανε πάντα σύμφωνη με την κ. Ζωήτσα και ειπε με περηφάνεια.

— Αυτός ό νοός, είνε σωστός άντρίκιος νοός. Να μας ζήσης Ζωήτσα μου. Η κ. Ζωήτσα έδωσε τής κορδέλαις τής γούνας της, συμμαζέψε τής δυό άκορις με μετριόφροσύνην και ειπε.

— Ξέρετε. . . για τó καλό του παιδιού της μιá μάνα, πρέπει να κάνη, ό,τι μπορεί.

Έστειλαν να φωνάζουν τον παπα για τó γράμμα και ή Άνθούλα κατακόκκινη από άγανάκτησι βγήκε έξω.

*

Η Άνθούλα άπεράσισε να περάση από τó δωμάτιον τής Φωφώς, που είχε άνατροφή και. . . θα καλοσυλλογίζονταν αν πρέπη ν' άγαπήση και αυτόν άκόμη τον άνδρα της.

— Δέν πιστεύω έλεγε, ένφ προχωρούσε, να είνε τóση θηρία ή έξαδέλφη μου, όπως την περιγράφει ή θεία μου. Μα πάλιν άνατροφή την ειπανε αυτά δηλ. τά ίδια λόγια και τά ίδια παραδείγματα απ' τó πρωί ως τó βράδυ. Η άνατροφή δηλ. ή άδιάκοπη αυτή γυμναστική, θα ξεριζώνη βέβαια και τά καλά φυσικά, όπως και τά κακά. Η κόρη τής κ. Ζωήτσας, θ' άρνηθή τώρα επάνω στη συμφορά του εκείνον τον καλό νεό, τον έξυπνο, τον ένθουσιώδη!

Η Άνθούλα δέν έκτύπησε στη θύρα τής εφάνη, πως ήκουσε λυγμούς και άνοιξε με χέρι παγωμένο από τή συγκίνηση.

Η Φωφώ βίγγμένη με τά φρονέματα επάνω στην κλίση της, έκλαιε πικρά.

Τό κοκκινωπό φως τής θερμάστρας, την εφώτιζε όλην. Η Φωφώ ήκουσε τó τριζύμο τής θύρας, μα δέν υπέθετε πως θα ήτο ή Άνθούλα. Μάλιστα νόμισε πως ήτο ή μητέρα της και σήκωσε τó κεφάλι της, βαρύ από την άπελπισία.

— Φωφώ, εγώ είμαι, μη φοβάσαι.

Γιατί ειπε εκείνο τó μη φοβάσαι; δέν ήξευρε μηδέν

ή ίδια. Η ψυχή της προνόησε πως τó δυστυχημένο κορίτσι, είχαν ανάγκην από προστασίαν· είχαν ανάγκην από μιαν φωνήν ανθρώπινην, ή όποία να του πη «μη φοβάσαι».

— Άνθούλα, έσύ είσαι;

— Ναι εγώ.

— Άχ Άνθούλα, είδες άπονιά! Φαρμακόνουν άλύπητα έναν άνθρωπο, με ήσυχη συνείδησι· χωρίς ό νόμος να εξετάση διόλου αν εγεννε φρονικό και χωρίς εκείνοι να τó υποπτευθούν διόλου, πως εγενναν φρονιάδες.

Η κόρη τής κ. Ζωήτσας σηκώθηκε στα πόδια και ειπε με ένα γέλιο άλλόκοτο και φωνή άυστηρά.

— Τελείωσε; τί θα πη τελείωσε; Στα αίσθήματα του ανθρώπου—όταν είνε άληθινά— μπορεί ένα χέρι ανθρώπινο να βάλη μιá τελεία και ή φωτιά να σβύση, χωρίς ν' άφήση έρείπια: Τά άκουσα όλα· ήμην εκεί κάτω την καπαδίκη του Λάμπρου μου, την άκουσα. Άκουσα και τον 'δικό μου πανηγυρικό και άνατρίχισσα. Άν αυτά όλα, που έμέτρησε ή μητέρα μου με τóση περηφάνεια, είνε άνατροφή, εγώ είμαι κικουναθρομένη, ή θέσις μου δέν είνε πειά σ' αυτό τó σπίτι μέσα. Ά να ξέρεις, τί κατώρθωσα! ένα παιρνιδάκι τóσω άσυνείηστο. . . γά, γά. . . Τι έχασε ό Λάμπρος μου; έχασε την καρδιά του την εύγενή καρδιά του, που κτυπή όλο από εύγενείς όρμας; έχασε τó πνευμά του; όχι! Έχασε τά χρήματα που τά κέρδισε μοναχός του. Έγώ έχω χρήματα όστε. . . τó δυστύχημα δέν είνε μεγάλο. Μα όχι, Άνθούλα, ή μητέρας έχουν όλα τά άδικα και τής μητέρας βαρύνει ή άκαταστασία αυτή ή κοινωνική. Για τής μητέρας που έχουν κόρας για ξεπούλημα, οι άνδρες είνε όντα προσοδοφόρα, τά όποια πρέπει να δουλεύουν από τó πρωί ως τó βράδυ, δια να μη λείψη τίποτε από τά καλομαθημένα των κοριτίσια. Και τά κοριτίσια, έτσι έκλαψαν να τους θεωρούν τους άνδρας. Δέν φροντίζουν να μάθουν να διευθύνουν τó σπίτι, αλλά διδάσκονται από τας τρυφεράς μητέρας, με γίλια μέσα και διάμια, πως να διευθύνουν τον άνδρα—να είνε πειθίμιος και να καταστρέφεται από τά μικρά χειρόνια τής συζύγου χωρίς γαγγυσμό. Άν όμως τά κοριτίσια έχουν προίκα και προίκα πολλή, τότε ή μητέρα σκόνει κεφάλι, θεωρεί σκουπίδι τó γαμπρό και νομίζει—όπως συμβαίνει σήμερα σ' έμένα—πως έχει δικαίωμα να διώξη σαν περιττό ύπρηρέτη ένα άνθρωπον, ό όποιος τρία χρόνια έζησε σαν οικιακός, άγάπης, ώνειροπόλησε στο σπίτι αυτό μέσα. Και ή κόρη; έχει άνατροφή! σαν όγκος κρέατος έχει καθήκον να στροβιλίζεται από χέρια σε χέρια.

Η Άνθούλα ήκουσε τά λόγια αυτά που έπεσαν γρήγορα και άσύνδετα από τά φλογισμένα χείλη τής Φωφώς με χκραν, αλλά και με κατάπληξιν.

Η κόρη τής κ. Ζωήτσας, εκεί όρθή, φωτισμένη από τó κοκκινωπό φως τής θερμάστρας, ώμωιάζε με άγαλμα Δικαιοσύνης.

— Και τώρα: έψιθύρισε ή Άνθούλα.

— Τώρα, τί θα κάμω;

— Ναι, δέν βλέπω.

— Εργάσθηκα άριστά. Τώρα άγαπητή έξα-

δελφούλα, θά με βοηθήσης νά άποτελειώσω τό σχέδιόν μου.

Η Φωρώ φίλησε τήν Άνθούλα καί φόρεσε γρήγορα τό επανωφόρι της καί τό καπέλο της. Έπειτα σταμάτησε, άρχισε νά κλαίη πικρά καί είπε με φωνή παγωμένη :

— Άνθούλα, έσύ τόν πονείς τό Λάμπρο μου μὴν άρνηθής σ' άκουσα νά τόν υπερασπίζεσαι . . . έρχεσαι μαζί μου ; με συνοδεύεις ; Θά πάγω νά τοῦ πῶ : νά μὴν άπελπίζεται, γιατί έγώ είμαι δική του καί ποτέ, μά ποτέ δέν θά πάρω άλλον άνδρα. Θά τόν παρηγορήσω θά τοῦ δώσω με τά λόγια μου ζωή καί έλπίδα. Έρχεσαι ; είχα σκοπό νά περάσω από τό σπίτι σου καί νά σε παρακαλέσω. Διές, ποῦ ό θεός σ' έρωτίσε νά περάσης άπ' τό δωμάτιό μου. Έρχεσαι, Άνθούλα, έρχεσαι :

— Έγώ ; καί ό κόσμος ; ή μητέρα σου ;

— Α, ό κόσμος !! Αύριο, όταν ένας νεκροθάπτης τοῦ χύνη κρού χῶμα στό μέτωπό του, ό κόσμος θά σε συγχαρή ποῦ τόν άφηκες καί έτελειώσε, χωρίς νά σαλέψης από τή θέσι σου ; Μήπως ξέρει τί κρίνει— καί τί κατακρίνει αυτός ό φοβερός κριτής — ό κόσμος ; Άν δέν έλθης . . . θά πάγω μόνη μου. Θά ναυαγήση καί τό σχέδιόν μου' ένα σχεδιάκι στρατηγικώτατο.

Η Άνθούλα άκόμη δισταζουσα, εκούμπωσε τό επανωφόρι της καί πέρασε τό χέρι της στόν βραχιόνα τῆς Φωρώς.

Έξω τό χιόνι έπεφερε ἤσυχο ἤσυχο καί άπαλό, οί διαβάται πολύ λίγοι. Τό σπίτι βυθισμένο σέ πυκνό σκοτάδι' μόνον ή αίθουσα τῆς συνεδριάσεως έλαμπε.

*

Από τό Σακίτ-άγάτς όπου κατοικοῦσε ή κ. Ζωήτσα, έως εἰς τόν δρόμον τοῦ έργοστασίου τῶν κυριῶν (rue Nanó) εἶνε λίγα βήματα. Η Άνθούλα καί ή Φωρώ, προχωροῦσαν φοβισμένας λιγάκι, μά με άπόφασι. Η όδός Νανέ ἤσυχη' τό έργοστάσιον τῶν κυριῶν σκοτεινό. Η Φωρώ γύρισε τό κεφάλι της ύψηλά καί εἶδε, πῶς ἦταν φωτισμένο τό δωμάτιο τοῦ Λάμπρου.

— Έδῶ εἶνε, είπε, καί χωρίς νά ρωτήση τόν Άρμένιο θυρωρό, άρχισε νά αναβαίη γρήγορα γρήγορα. Η Άνθούλα έσκόνταρτε, δέν μπορούσε νά τήν προσθάση.

Η Φωρώ έσταμάτησε 'στό δεύτερο πάτωμα καί χτύπησε τήν θύρα, με χέρι ποῦ έτρεμε από τή συγκίνησι.

— Έμπρός ! άκούσθηκε νά λέγη τοῦ Λάμπρου ή φωνή.

Η Φωρώ δέν εύρισκε δύναμι ν' άνοιξη' άνέπνεε με δυσκολία.

Ο Λάμπρος άνοιξε μόνος του.

Ἦτο χλωμός καί έγλώμιασε άκόμη περισσότερο, άμα εἶδε τή Φωρώ.

Έθλιψε τά χεράκια της με άγάπη καί εἰς τήν χαράν τῆς παρουσίας της, έλησμονήσεν όλα τά βάνά του, άκόμη καί τό γράμμα, ποῦ έλαβε πρό όλίγου από τήν κ. Ζωήτσα.

Έξαφνα συνήλθε καί άρπυσε τά χέρια τῆς Φωρώς.

— Τι θέλεις εἰδῶ ; είπε με φωνή άλλόκοτη. Ἦλθες νά μ' άποχαιρετήσεις ; ίσως ἤλθες νά πάρης καί συχώρεσι, γιά νά έχης ἤσυχη τήν συνείδησί σου.

Η Φωρώ έπεσε επάνω 'στό στήθος μισοπεθαιμμένη. Η Άνθούλα, τοῦ είπε.

— Ἦλθε νά σῆς 'πῆ : πῶς άγαπᾷ τό Λάμπρο τώρα 'στή δυστυχία του διπλάσια καί ή καρδιά της εἶνε πάντα δική σας.

Ο Λάμπρος έρρίγησε' δέν ἤθελε άκόμη νά πιστεύση.

— Πηγαίνετε νά τήν εύχαριστήσετε.

Ο Λάμπρος έπλησίασε τήν Φωρώ, πήρε τό παγωμένο χέρι της, τό έφερε 'στά χεῖλη του καί με δάκρυα, γλυκά δάκρυα :

— Φωρώ μου, μ' άγαπᾷ ; αλήθεια μ' άγαπᾷ ; Τό βλέπω μὴ μοῦ τό πῆς. Σ' αυτήν τήν συμφορά μου, εἶδα νά μοῦ φεύγουν οί φίλοι' ένας ένας με άναίσθησία. Τώρα πρό όλίγου 'πῆρα τό τελευταίον φοβερό κτύπημα—τό γράμμα τῆς μητέρας σου. Πῶς τή συγάθηκα τῆ ζωή ! Μοῦ φάνηκε γυμνός ό κόσμος από καρδιαίς καί γιά λίγα λεπτά έγεινα κ' έγώ κακός καί ἤθελα νά πονοῦν καί οί άλλοι, ὅπως έπόνεσα έγώ . . .

— Τό βλέπεις, Άνθούλα ; μετανοεῖς άκόμη ποῦ ἤλθες ; . . .

— Έσκέφθηκα ότι θά σοῦ ἦτο άδύνατον νά παρακούσης εἰς τήν μητέρα σου. Εἶχα μάθει τυχαίως σήμερα από ένα φίλον, ότι σκοπεῖουν νά διαλύσουν τόν δεσμό μας καί νά σοῦ δώσουν τόν κ. Χρυσιάδην . . .

— Άρνε αὐτήν τήν ιστορία. Μοῦ φέρε, ὅπως βλέπεις γέλοια αν καί ή κατάστασίς μου δέν εἶνε καθόλου χαρωπή.

— Γελᾷς ;

— Αχ, ναί, γελῶ.

— Γιατί ;

Η Φωρώ πήρε τό άγαπημένο κεφαλάκι τοῦ Λάμπρου 'στά δύο της χέρια καί φίλησε τά δακρυσιμένα ματάκια του. Έκείνα τά βαθύα γαλανά 'μάτια, ποῦ τά εθάρπωναν τά πικρά δάκρυα.

— Θά ἦμαι δική σου' όταν έγώ 'πῶ κάτι τι, τό φυλάττω. Έγώ τά διώρωσα όλα καί από τό μέρος τοῦ κ. Χρυσιάδου, δέν φοβοῦμαι κίνδυνον.

Η Άνθούλα, ή οποία εκάθητο συμμαζευμένη σέ μιᾶ γωνιά, άνοιξε μάτια περιέργα.

— Ο κ. Χρυσιάδης, τώρα κρατεῖ 'στά χέρια του ένα γράμμα άνυπόγραφο, ποῦ καθόλου βέβαια δέν υποπτεύεται, πῶς τό έγραψα έγώ.

— Ένα γράμμα δικό σου ;

— Ναί δικό μου. Διάβασε τήν κόπια δυνατά, γιά νά τήν άκούση καί ή Άνθούλα.

Ο Λάμπρος έπλησίασε τό φῶς καί άνοιξε τό χαρτάκι, ποῦ τοῦ έδωκε ή Φωρώ.

Αξιότιμε κύριε.

Η κόρη τῆς κ. Ζωήτσας άπόψε 'δρίσκειται 'στό δωμάτιο τοῦ αρραβωνιαστικού της. Αν θέλετε, νά πληροφορηθῆτε καί νά βεβαιωθῆτε, κάμετε ένα περίπαιτο τά μεσάνυχτα, εἰς τήν ὁδόν Νανέ.

Φίλος σας.

Ο Λάμπρος τό εξαναδιάβασε τό μπισετάκι.

— Τώρα άγάπη μου εἶνε μετάνυκτα. Ο κ. Χρυσιάδης δέν πρέπει νά κάμη άδικα τόν περίπαιτό του. Βλέπεις ό καιρός, κύριε' φοβοῦμαι μὴ πάθη καταρροή.

Ο Λάμπρος ἤθέλησε νά τήν κρατήση, αλλά εκείνη έγλίστρησε από τά χέρια του καί άρπαξε τόν βραχιόνα τῆς Άνθούλας.

Ένῶ 'στή θύρα τοῦ δρόμου άποχαιρετοῦσε τό Λάμπρο καί τόν παρακαλοῦσε νά μὴν τήν συνοδεύση, πέρασε ό κ. Χρυσιάδης καί έξερωθήζε άπειλητικά.

*

Ο Λάμπρος, ό εὐτυχημένος Λάμπρος, έχει τώρα θάρρος καί δυνάμεις διά νά εργασθῆ καί συλλογίζεται, πόσον άγαπᾷται !. Διά νά εὖρη τό άσθενές εκείνο πλασματάκι τήν δύναμιν νά άντισταθῆ καί νά υπερασπισθῆ με τόσην τέχνην — ναί άγαπᾷται πολύ !

Η Άνθούλα, συλλογίζεται αν ό Λάμπρος θά έφέρετο εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὅπως έφέρθη ή Φωρώ καί διστάζει λιγάκι μὲλην τήν εκτίμησίν της διά τόν Λάμπρον' επειδή ή πικρά πείρα, ή ὅποια τήν άρῆκε γεροντοκόρην, τῆς υπενθυμίζει : ότι οί άνδρες, ὄχι μόνον δέν έννοοῦν νά θυσιασοῦν, αλλά οὔτε νά θυσιάσουν καί αὐτάς άκόμη τας ιδιοτροπίας των.

Η κ. Ζωήτσα, κρατεῖ στό χέρι της ένα γράμμα καί πηγαίνει καί έρχεται, άναμμένη, ενῶ ή συννυφάδα της έλησμονήσεν τό σιγάρο της σβυστό, τό ρλυτζάνι τοῦ καφέ γεμάτο καί τό στόμα της άνοικτό.

Η κ. Ζωήτσα ξαναδιαβάζει τό γράμμα καί ή συννυφάδα σταυροκοπεῖται.

Αγαπητή κυρία.

Χθές, ὅπως διόλου τυχαίως (!) έπερνοῦσα από τήν ὁδόν Νανέ καί εἶδα τήν κόρην σας νά βγαίη από τό σπίτι τοῦ αρραβωνιαστικού της.

Αλλά από τήν εκτίμησι ποῦ τρέφω γιά σας, άποφασίζω νά πείσω τόν εκυτό μου, ότι δέν εἶδα τίποτε, αν ὅμως καί σεῖς, άναγνωρίζουσα τήν θυσίαν μου, άποφασίσετε νά διπλασιάσετε τήν προίκα.

Νικ. Χρυσιάδης.

Η Φωρώ, έμῶθηκε νά πάρη τήν εργασίαν της.

— Διάβασε αυτό εἰδῶ τό γράμμα' εἶνε αλήθεια, κόρη άχάριστη !

— Ναί, μητέρα εἶνε αλήθεια' είπεν ή κόρη με γαλήνην.

Η κ. Ζωήτσα εἰλιποθύμησε καί άφροῦ συνήλθε, άποφασίζει βλέπουσα τά δάκρυα τῆς Φωρώς, νά τῆς δώση τόν Λάμπρον, αλλά . . . με όλιγοτέραν προίκα, (τό άπεράσιε από φιλαργυρίαν είπε μιᾶ κακή γλώσσα).

— Καλῆ αὐτά τά πράγματα τά περίμενες από τή Φωρώ μου, ποῦ πειά'εσύ ξέρεις, Μαρσιρίτσα μου, πῶς τήν άνέθρεψα ;

— Τι νά πῆς ; χάλασε ό κόσμος.

Υ. Γ. Φαντασθῆτε, τί ωραίος ποῦ θά ἦτο ό κόσμος, πριν χαλάση.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Αν ὅσος κόσμος βροῖσκειται
Όλος εἰμένα ἔμνοῦσε
Γιά τό σφύάνιο σῶμά σου,
Ποῦ μ' έκαμε τρελλό
Πιστεύω πῶς άγνότερα
Δέ θά σε μελετοῦσε.
Καθῶς ὅταν προσεύχομαι
Έγώ παρακαλῶ.

Απιστός δέν γεννήθηκα,
Αλλά θεοῦ τά θεῖα,
Ποῦ από μικρός διδάχτηκα
Τώρα δέν προσκυνῶ,
Γιατί καινούρια εἰδάνηκες
Σ τό στῆθος μου θρησκεία
Κι' ὅλο τόν πόθο έχάρησα
Σ εἰμένα τόν άγνό.

ΑΝΔΡ. ΒΡΑΝΑΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ο δοκιμώτατος έλληνοιστής κ. Γρηγόριος Βαρναρόκης εξετύπωσε πρό μικρού εν Λειψία τό πολυβόλητον τοῦ Πλουτάρχου πονημάτιον περί τοῦ εν Δελφοῖς μετά σοφῶν κριτικῶν σημειώσεων, προσφωνήσας τήν εκδοσιν εἰς τόν Έρνέστον Κούρτιον ἐπί τῆ ευκαίριε τῆς ὀγδοηκονταετηρίδος του.

— Έτερον αξιόλογον βιβλίον, Ἐπικτήτου Διατριβῆ τοῦ Ἀρριανου, εξεδόθησαν ἐπ' ἴσης εν Λειψία, κριτικῆ ἐπιμελείᾳ τοῦ εν Γράτς καθηγητοῦ Σέγκλ, ἐπισυνάψαντος εν τέλει, μετά κριτικῶν διορθώσεων, καί τό Ἑγγειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου.

— Κατά τό « Αθηναϊον » εκδίδεται προσεγῶς εν Λονδίνω σπουδαιότατον καί πολυτελέστατον πῶνημα περί τῆς Ἀγίας Σοφίας, προῦν πολυαυτοῦ συναργασίας δύο σοφῶν άνδρων, τοῦ μεν αρχιτέκτονος, τοῦ δε αρχαιολόγου.

— Ἐδῆ μοσιεύθη ἐσχάτως εν Λονδίνω ὁ πρῶτος τόμος τοῦ περί ἑλληνικῶν διαλέκτων μεγάλου συγκροτήματος τοῦ ἀμερικανου καθηγητοῦ Σμύθ, πραγματευόμενος εν ἐπτακοσίαις ὡς ἔγγιστα σελίδι περί τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου.

Επιστημονικά

Τῆν 27 Αὐγούστου ἠγγέλλθη τηλεγραφικῶς εκ Βερολίνου ὁ θάνατος τοῦ διασημοῦ φυσικοῦ καί φυσιολόγου Χέλμχολτς. Ο Έρμάννος-Λουδοβίκος-Φερδινάνδος φον Χέλμχολτς ἐγεννήθη εν Ποτσδάμ, τῆν 31 Αὐγούστου 1821. Διατέλεσε στρατιωτικῶς ἰατρός από τοῦ 1845 μέχρι τοῦ 1848, διορίσθη κατόπι καθηγητῆς τῆς Φυσιολογίας εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Καϊνίβεργκες, τῆς Βόννης, τῆς Αἰδελβέργκες, βραδύτερον δέ τῆς Φυσικῆς εἰς τό Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Από τοῦ 1857 διετέλει μέλος τακτικόν τῆς εν τῆ πόλει ταύτῃ Ἀκαδημίας τῶν

Γ. Ἀγγελόπουλος
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἐπιστημῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1870 ἀνταπιστέλλον τῆς ἐν Παρισίοις, ἐν τῇ ὁποίᾳ τῷ 1892 κατέλαβε τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Δὲν Πέτρου κενωθείσαν ἔδραν τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιτηθῶν. Ἦτο πρόεδρος τοῦ ἐν Βερολίῳ Φυσικομαθητικοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Ἰνστιτούτου, τῷ δὲ 1885 κατελέγη ὑπὸ τοῦ Ἀυτοκράτορος μεταξὺ τῶν εὐγενῶν. Αἱ σπουδαῖοτάται ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ Χέλμχολτς, τόσον ἐπὶ τῆς φυσικῆς ὅσον ἐπὶ τῆς φυσιολογίας, ἐφείλκυσαν ἐνωρὶς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀναφέρομεν τὰ ἐπόμενα: «Περὶ τῆς διατήρησεως τῆς Δυνάμεως» (1847) ἐνῶ ἀπαδεικνύεται ὅτι οἱ κινητήριοι μῦς ὑπέκουν εἰς τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς μηχανικῆς. «Περιγραφή ἐνὸς ὀφθαλμικοῦ κατόπτρου» (1851) νέου ὄργανου χρησιμωτάτου εἰς τὴν ὀπτικὴν, ὑπὸ τοῦ Χέλμχολτς ἐπινοηθέντος. «Ἐγγεγραμμένον Φυσιολογικῆς Ὀπτικῆς» (1856) ἔργον φιλοσόφου συγχρόνως καὶ ἐπιστήμονος, ἐν ᾧ ἐκτίθενται ὅλος πρωτότυποι θεωρίαι περὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐντυπώσεων. «Φυσιολογικὴ θεωρία τῆς μουσικῆς, στριζομένη ἐπὶ τῆς ἐρευνῆς τῶν ἀκουστικῶν ἐντυπώσεων» (1862). Ἐκτὸς τούτων ὁ Χέλμχολτς ἐδημοσίευσε πληθὺν ἄλλων μελετῶν ἐπὶ τῶν ἠλεκτροδυναμικῶν θεωριῶν, τῆς διπλῆς θλάσεως, τῆς δυναμικῆς θερμότητος, τῆς ἠλεκτροχημείας κτλ. Ὁ Ἐρμάννος Χέλμχολτς ὑπῆρξεν εἰς τὴν περιφανεστάτων ἐπιστημόνων τοῦ αἰῶνος, ὁ θάνατός του δὲ θεωρεῖται δικαίως ὡς σημαντικὴ ἀπώλεια διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἣ ὁποία μεγάλας εἰς αὐτὸν ὀφείλει προόδους.

— Ὁ κ. Δ. Αἰγινίτης, διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθῆναις Ἀστεροσκοπεῖου, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐδημοσίευσεν ἐκτενὴ ἔκθεσιν περὶ τοῦ τελευταίου λαθόντος ἐκεῖ χώραν σεισμοῦ. Μακροὶ παρατηρήσεις ἐπεισαν τὸν κ. Αἰγινίτην ὅτι πρόκειται περὶ σεισμοῦ τεκτονικῆς φύσεως. Ἀποτέλεσμα τοῦ σεισμοῦ τούτου εἶνε ἡ βαθμιαία καταβύθισις τῶν ακτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν κ. Αἰγινίτην, ὁ καταπνιγισμὸς θὰ ἐπέβη μετὰ πολλῶν ἐτῶν πάροδου, ὥστε μάταιοι εἶνε οἱ σημερινοὶ φόβοι τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

— Ἐν Γραστῶν, ὅπου ἀπῆλθεν ἡ πρωτοεραϊκὴ ἐν Βερολίῳ, ἔφραξεν ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος τὴν ὀγδοηκονταετηρίδα του. Δύο καὶ συγχαρητήρια τηλεγραφήματα κατέβησαν τὸν οἶκον τοῦ κλεινοῦ ἐπιστήμονος. Ὁ Ἀυτοκράτωρ Γουλιέλμος ἀπήθυσεν πρὸς τὸν Κούρτιον μίσηρον γράμμα, ἐν ᾧ ἀγγέλλον τὴν εἰς αὐτὸν ἀπονομὴν τοῦ μεγαλοσταυροῦ τοῦ Στέμματος, ἐκφράζει τὸν βαθύτατον αὐτοῦ σεβασμὸν πρὸς τὸν πατρικὸν φίλον καὶ

σύμβουλον. Τὸ βαρυνιστάτον τῶν δώρων ἐστάλη ὑπὸ τῆς Ἀυτοκρατορίας Φρειδερίκου.

Θεατρικὰ

Τὸ νέον τετράπρακτον ἱστορικὸν δράμα τοῦ Σαρδέου, τὸ ὁποῖον θὰ παρασταθῇ εἰς τὸ παρισινὸν θέατρον τῆς Ἀγαρηνήσεως, ἐπιγράφεται ἡ *Λαδίσσα τῶν Ἀθηνῶν*. ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὡς καὶ τὸν αὐτὸν τίτλον μετὰ τὸ γνωστὸν βραβευμένον δράμα τοῦ ἡμετέρου Κλέωνος Ραγκλιῆ. Ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀνέγνωσεν ἤδη πρὸ τῆς Σάρρας Βερνάρ καὶ τῶν λοιπῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ἀγαρηνήσεως, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐξ αὐτοῦ ἐνθουσιασμένοι. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Ἀθῆναις τῷ 1451. Ἡ τελευταία πρᾶξις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἡ σκηνὴ παρουσιάζει τὴν Ἀκρόπολιν μετ' ἀπόψεως τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ ἐν τοῖς Προπολαίων δομικοῦ Παλατίου. Ἡ δευτέρα πρᾶξις μὲς μεταφέρει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δομικοῦ παλατίου. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς τετάρτης εὐρισκόμεθα ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, εἰς τὸ τέλος δὲ εἰσερχόμεθα καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαύρας, τοῦ ἀρχαίου Ἐρεγθεῖου. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ συγκολληταὶ εἶνε ἤδη ἑτοιμαὶ καὶ λέγονται θαυμάσιαι ἀλλ' ἡ παράστασις τοῦ δράματος θὰ βραδύνη ἀκόμη πολλοὺς μῆνας, διότι εἶνε γνωστὴ ἡ ἀκριβολόγος μέριμνα μετ' ἧς ἀναβιβάζει τὰ ἔργα τοῦ ὁ Σαρδέου.

— Αἱ παραστάσεις τοῦ θεάτρο τῆς Ἀγαρηνήσεως ἀρχίζουν τὴν 17 Σεπτεμβρίου διὰ τῆς *Σκηνῆς τοῦ Κλαυδίου* παλαιῦ δράματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμῆ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον ἔσχε μετρίαν ἐπιτυχίαν ὅταν ἐδιδάχθη διὰ πρώτην φοράν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἐπιμένει ἤδη καὶ ἐλπίζει νὰ ἐπιβῆλῃ εἰς τὸ παρισινὸν κοινὸν ἡ Σάρρα Βερνάρ. Ὡς γνωστὸν ἡ *Σκηνὴ τοῦ Κλαυδίου* στηρίζεται ἐπὶ τοῦ «Φάνετέ την!» τοῦ κατὰ τῆς ἀπίστου συζύγου διαστήμου ἀρροισμοῦ τοῦ Δουμῆ, ὁ ὁποῖος τόσῃν ἄλλοτε ἐπικράτησε συζήτησιν.

— Εἰς τὰ ἀθηναῖκά θεάτρα εἴχομεν ἀλλεπαλλήλα αὐτῆς τῆς ἡμέρας τὰ πρωτότυπα ἔργα. Μετ' ἐπιτυχίας πολλῆς ἐδιδάχθη εἰς τὸν *Παράδεισον* τὸ *Αἶμα ἀπ' ὅλα*, ἀθηναῖκῆ ἐπιθερητικῆς μετὰ πολλὰς ἀποσοδητικὰς ἐμφανίσεις καὶ ὄρατα τραγουδιῶνα, γράφεται ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Λάμπρου. Τὸ ἔργον δὲν ἔχει φιλολογικὰς ἀξιώσεις ἀλλ' εἶνε ἀρετὰ εὐθυμῶν καὶ διασκεδαστικόν. Ὅμοιος ἐπέτυχεν εἰς τοῦ *Τσόγα*, χάρις εἰς μίαν θαυμασίαν ἐμφάνισιν τοῦ Παντοπούλου, καὶ ἡ *Τράτα τοῦ Καπετᾶν Καπταναντῆ*, κωμειδιῶλλον τρίπρακτον ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Λαζοῦ, μετὰ 25 ἡμέρας, τονισθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σπινέλη, ἐξ ὧν ἐν τῇ δύο ἡμέραις ἐπιτυχῇ. Εἰς τὰ Ὀλύμπια ἐδιδάχθησαν τρία νέα δράματα. Περὶ τῶν δύο οὗτε λόγος, τὸ τρίτον ἦτο ἐν δράμα κοινωτικὸν τοῦ Δ. Κοκκοῦ ἐπιγραφόμενον *Μία Γυνή*. Τὸ ὄνομα τοῦ δυσμοῖρου ποιητοῦ συνεκέντρωσε πολλὴν κόσμον, ἀλλὰ τὸ δράμα του δὲν ἔσπεψε μεγάλη ἐπιτυχίαν.

— Αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες ἀγγέλλουσιν ὅτι ἐν Βιέννῃ καὶ παραστάθῃ τὸ πρῶτον ἐν δράμα τοῦ Γκογκόουρ Φανσάνα, λαφθείας τῆς θεοθεσεως ἐκ τοῦ ὁμοιῶν αὐτοῦ μυθιστορήματος καὶ δραματοποιηθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφεῖς. Ὁ συγγραφεὺς, ἀποπερνώσας τὸ δράμα του καὶ μὴ εὐρίσκων ἐν Γαλλίᾳ ἡθοποιὸν, κατέβηκεν νὰ ὑποκριθῇ τὸ πρόσωπον τῆς ἡρώιδος, τὸ εἶχε κλείσει εἰς τὸ σαρταριὸν του, μέχρις ὅτου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ τὸν ἐπισκέψθη ὁ Λοθάρ, γερμανὸς δραματικὸς ποιητῆς. Μεταξὺ ἄλλων συνδιελέθησαν καὶ περὶ τῆς Φανσάτης καὶ τῆς τύχης τῆς. Ὁ Λοθάρ παρεκάλει τὸν Γκογκόουρ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν μεταφοράν εἰς τὸ γερμανικόν, καθότι, ὡς τὸν διεθεθεσίωσεν, ἐγνωρίζεν ἐν Βιέννῃ μίαν ἡθοποιὸν, ἣ ὁποία θὰ ὑπεκρίνετο θαυμασίως τὸ πρόσωπον τῆς ἡρώιδος. Ὁ Γκογκόουρ συγκατετάθη, αὐτὸ δὲ ἡ Φανσάνα παρίσταται κατὰ μεταφράσιν ἐν Βιέννῃ τὸν προσεγγί *Ἰανουαρίον* πιθανῶς.

— Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Γαλλικῆς Κωμῆδίας ἐπέβη κατ' αὐτὰς ὁ Σερβὸς *Τροῖλλης* τὸ παλαιὸν ἱστορικὸν δράμα τοῦ Φραγκίσκου Κοππέ. Ὁ ποιητῆς ἀθηνῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ παρεμβῆ κατὰ τὴν θιαυραβευτικὴν αὐτὴν παράστασιν, διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τῆς ἐνδοξοτέρως σκηνῆς τῆς Γαλλίας.